

Ціна 2.50 дол.

# НОВІ ДНІ

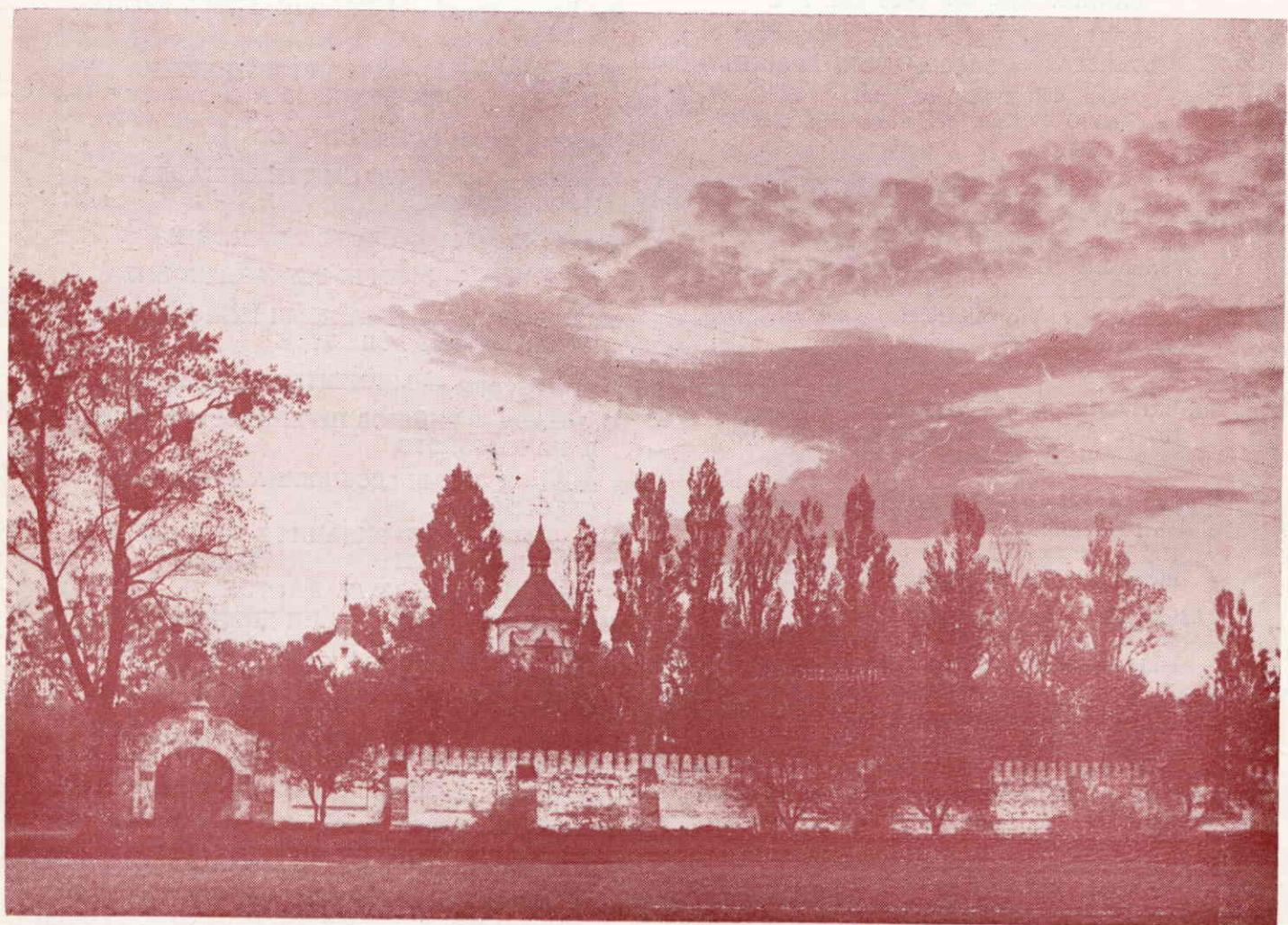
• NOWI DNI •

УКРАЇНСЬКИЙ УНІВЕРСАЛЬНИЙ ЖУРНАЛ

Vol. XXXVI

ЖОВТЕНЬ — 1985 — ОСТОВЕР

№ 428



# NOWI DNI

A Ukrainian Monthly published every month  
except August by the Nowi Dni Co. Ltd.  
in Toronto, Ont., Canada

NOWI DNI  
P.O. Box 130  
ETOBOICOKE, ONT., CANADA  
M9C 4V2

Tel.: (416) 621-2605

Editor-in-Chief: M. Dalney

Second Class Mail Registration Number 1668  
International Standard Serial Number ISSN 0048-1017

## 1 YEAR SUBSCRIPTION — РІЧНА ПЕРЕДПЛАТА:

CANADA: Can. dol. 18.00 кан. дол.  
U.S.A.: U.S. dol. 18.00 amer. дол.

## OVERSEAS — ЗАОКЕАНСЬКІ КРАЇНИ:

Can. dol. 21.00 кан. дол.  
AVIO — Can. dol. 30.00 кан. дол.

## НАШІ ПРЕДСТАВНИЦТВА:

### AUSTRALIA — АВСТРАЛІЯ:

Mr. T. Myronenko, P. O. Box 302  
Parramatta, N. S. W. 2150 Australia  
Mr. Z. Steciuk, 10 Bates Court  
Jacana 3047, Vic. Australia  
Mr. A. Komar, 62 Cullford Ave.,  
Klemzig 5087, S.A. Australia

### GR. BRITAIN — ВЕЛ. БРИТАНІЯ:

Mr. A. Bondarenko, 78 Kensington Park Rd.  
London W. 11, England

### U.S.A. — СПОЛ. ШТ. АМЕРИКИ:

Чікаго і околиці:  
Mr. D. Hrushetsky, 2635 Spruce Street  
River Grove, Ill. 60171, USA

Філадельфія і околиці:  
Mr. S. Jewsevskyj, 420 Woodhaven Place,  
Philadelphia, Pa. 19116, USA

Бостон і околиці:  
Mrs. L. Dijak, 115 Connell Dr.  
Stoughton, Mass., 02072, USA

### CANADA — КАНАДА:

Тандер Бей:  
Mr. P. Swyrydenko, 133 Bethune Street  
Thunder Bay "F", Ont. P7C 2G4

Засновник і редактор 1950-1969 П. К. Волиняк

Видає Спілка "НОВІ ДНІ" з обм. відповідальністю

Мар'ян Дальний — головний редактор  
Редколегія: Тоня Горохович, Василь І. Гришко,  
Дмитро Кислиця, Олексій Коновал, Карло Рогов-  
ський.

## У ЦЮМОУ ЧИСЛІ ЧИТАЙТЕ:

Т. Матвіенко — З НОВИХ ПОЕЗІЙ	1
I. Бондарчук — КУРКУЛЬСЬКІ ПАРИКМАХЕРИ	2
Василь Сокіл — ЧЕРЕЗ ГОРИ І ДОЛИНИ, ОКЕАНИ І МОРЯ	4
Мар'ян Дальний — д-р МИХАЙЛО МАРУНЧАК — ПРЕЗИДЕНТ УВАН В КАНАДІ	7
Д-р Роман Турко — РОМАН ШУХЕВИЧ, ЯКОГО Я ЗНАВ	9
Петро Одарченко — ЖИТТЯ І ЛІТЕРАТУРНА ТВОРЧІСТЬ ЮРІЯ ЛАВРІНЕНКА	11
Микола Литвин — БЕРЕСТЕЧКО	12
Редакція — В 10-РІЧЧЯ СМЕРТИ МИХАЙЛА СОСНОВСЬКОГО	14
Дмитро Кислиця — СЛОВО ВДЯЧНОСТИ	15
Яр Славутич — 60-РІЧЧЯ БОГДАНА ЧОПИКА	19
М. Воскобійник — УКРАЇНСЬКІ ВІЗВОЛЬНІ ПЕРСПЕКТИВИ І РОЛЯ УРДП	20
Петро Косенко — МИСТЕЦТВО І "КАВАРНЯ"	23
О. Вороняк — ВИЙШОВ ПЕРШИЙ ТОМ ТВОРІВ В. ПАЧОВСЬКОГО	26
xxx — В СПРАВІ "ДОВІДНИКА З УКРАЇН- СЬКОЇ МОВИ"	27
Око — УКРАЇНСЬКІ ВИДАННЯ В ІЛЛІНОЙСЬКО- МУ УНІВЕРСИТЕТИ	27
xxx З ПРАЦІ КОЗУБА В ТОРОНТО	28
Лев Яцкевич — СВІТ НАШІХ ДІТЕЙ І ВНУКІВ	29
Клавдія Фольц — ОХОРОНЕЦЬ ТРАДИЦІЙ (гумореска)	30
Галия Корінь — П'ЯТА ПОРА РОКУ	30
П. Пушкар, Ю. Мошинський, С. Дем'яненко і інші — ЛИСТИ ДО РЕДАКЦІЇ	31

На першій сторінці обкладинки: БЕРЕСТЕЧКО. Му-  
зей-заповідник "Козацькі могили". (Див. стор. 12)

• Передруки і переклади дозволені за поданням джерела. • Статті з поданими іменами авторів не  
конче висловлюють погляди редакції. • Незамовлені матеріалів редакція не повертає. • Редакція  
не відповідає за зміст платних оголошень і застерігає собі право виправлювати і скорочувати на-  
діслані матеріали.

Рік XXXVI

# НОВІ ДНІ

жовтень 1985

Український універсальний журнал

Література, наука, мистецтво, суспільне життя

Т. МАТВІЄНКО

## З НОВИХ ПОЕЗІЙ

### МОНОЛОГ СОНЦЯ

Я — зібраний водно Землі всієї звук,  
Віддалений увісісь могутнім телескопом,  
Щоб позирати на світ водневих стріл циклопом  
І не звільнять товпи з своїх магнітних рук.

Це атоми в мені розщеплені — потопом  
Постійно б'ють навколо і світять для сполуч;  
Женуть по стеблах сік, і нагривають брук,  
І тіло обдають то льодом, то окропом.

Із диска "Глоб" постав, навиворот роздутий,  
Немов блакитний м'яч — це забавка для всіх:  
Клубок інтриг, змагань, болінь, надій і втіх —  
Не знищений дотла і Богом не забутий.

Я — дзеркало небес. Я — чудо наяву.  
Щодня для вас роджуясь і тільки день живу.

### ШУМ

Мир для душі знайти — сьогодні тільки мрія;  
Не здійснити її. Уже від давніх літ  
На тіло боязке наліг жорстокий гніт  
Диявольських проклять. Така стряслась подія.

Що з того, що борюсь? Не на землі — вгорі я  
Розщеплений на тлін, немов зачахлий гніт.  
І бачуть люди всі, і бачить хворий світ,  
Як ходить "грізна" тінь, облатка "пустодія".

Хай запитає хтось: "Щасливий ти в житті?"  
Змінилось тло, часи. Обставини не ті.  
І не така вона, свідомість повсякденна.

Коротше відповім: "Після провірки — ні...  
Не в'яжуться слова докупи, ні пісні,  
Коли шумлять в мені планета і вселенна".

1984

1985

### БОГА ВІЧНИЙ ДАР

Усівши на пеньку, навсонні, коло гаю  
Оце проводжу день весняний залюбки.  
В набряклій голові, мов течію ріки,  
Постійний крові шум з трудом перемагаю.

I зором навпростець через теплінь луки  
В зелену тінь дерев настирливо шугаю;  
Оформитись думкам своїм допомагаю,  
Зміцніть і вратись їм у віti і листки.

Бо надить глибина пізнання дужих твориє —  
Планети і життя — як Бога вічний дар...  
Ум темінь розколов, стихію упокорив,  
Піднявсь на кораблі у небо вище хмар,

Узявши із Христа: "Стараїся мудрим бути!",  
Та світа до кінця ще не зумів збегнути.

### ПОМЕР ПОЕТ ВАСИЛЬ СТУС

В хвилину, коли друкується це число журналу, з України прийшла сумна і болюча вістка, що в соцістській тюрмі помер один з найвидатніших наших сучасних поетів, член Української Гельсінської Групи і довголітній політичний в'язень ВАСИЛЬ СТУС. Помер на 47-му році життя, хворий, без належного лікарського догляду, зацікований ворожою владою.

Відповідну статтю про поета-страдника надрукуюмо в одному з найближчих чисел "Нових Днів".



1985

## СЛАБЕНЬКІ ФАХІВЦІ

Немає рук тепер досвідчених і вправних  
До одягу, взуття, як то колись було.  
Зійшло на гострий клин життєве ремесло  
Загально всіх людей практично непоправних.

На вигонах міських і вулицях державних  
Не виб'ється крізь брук на світ нове стебло,  
Бо в зародку вони запріло й зогнило —  
У кліматі — чаду обмежень безпідставних.

Ні ткать, ні шить як слід не вмієм, та й усе...  
Що ж в подарунок нам технічний вік несе?  
Ми вдосконалюєм себе, складаючи деталі...

Плейвуд, та тубайфор, та форма до чобіт...  
А хат уже нема (бо то ж робіт, робіт!..).  
Слабенькі фахівці, а мрієм про медалі.

1985

## I. БОНДАРЧУК

## КУРКУЛЬСЬКІ ПАРИКМАХЕРИ

Навесні приїхав в село новий голова колгоспу — присадкувата, подзьобана віспою людина. Чезрьом вигін стояла пусткою хата розкуркуленого дядька Димитрія. Тут голова і поселився з своєю сім'єю: двома дівчатками й дружиною — рижою рязанською молодицею. Дружину люди прозвали Какалкою. З цим прізвиськом вона незабаром і залишила село, неждано-нечекано ставши вдовою.

Найперше голова зібрав теслярів, наказав поставити на вигоні гойдалки і турнік.

— Пущай маладьож развлекаєтца! — сказав, гордий своїм задумом.

Молодь не дуже "развлекалась". Коли хочеться їсти — не до гойдалок і так коло пупа нудить. "Развлекалісь" донечки голови: другокласниця Зірка та її менша сестричка Лена. Щовечора приходили вони з своєю матір'ю, сідали на гойдалки і довго вимахували в повітрі риженськими кісками.

Зірка була дівчинкою тихою, дружелюбною, а до того ще й спостережливою. Мов би соромлячись своєї говірки, каліучи, старалася розмовляти по-тутешньому. На великій перерві виймала з цератового портфеля білій хліб, сало, коржики і було їй якось не по собі, коли бачила що інші школярі гризли житні цілушки вприкуску з цибулею. Були такі, що нічого не їли — сиділи осторонь, жадібно дивилися на її білій хліб. За це вони Зірку, мабуть, і зненавиділи. Чула вона одного разу як Грицько-кирпа, проходячи поруч ній, тоненьким голоском запищав:

Кацап пузатий,  
Г..ном напхатий,  
Кілком забитий,  
Щоб не був сердитий".

Що таке кацап, Зірка вже знала — тут так дражнили всю їхню сім'ю. Дівчинці дуже заболіло від Грицькової пісеньки та вона про це нікому не сказала. Навпаки, одного разу підступила до русявого Павлика, сина вчителя старших класів, і промовила:

— Дай мені картошку, за те я тобі дам паланіцу й сала.

Павлик щоразу приносив у школу дві, зварені в лушпайках, картоплини, пучку солі у вузликів і цим полуднував.

Картоплину віддав їй з великою охотою, а за те пораював собі, вмотуючи товсту скибку хліба та сало. Згодом Зірка запросила Павлика після школи до себе додому.

— Мама, — сказала, підпиhaючи засоромленого хлопчину через хатній поріг. — Ето мой друг, ми будем вместе обедати.

Мати насупилась, але змовчала. Обідали жирним борщем з м'ясом, гречаною кашею, приправленою вишкварками, пили молоко. Павлик ніякovo поглядав, не знаючи, можна зісти ще одну скибку хліба, чи ні.

## "ВИБОЇНИ І ЯМИ"

Я досвідом гірким ділюся. Вже пора,  
Щоб зрозуміли ви, як важко промовляти  
У віршах до кінця; старатись забавляти  
Збайдужілій загал малюнками пера.

Це краще пояснити: в кота і миші гра;  
Усіх кутків душі на світ не виставляти,  
А й на пізніше щось у скрині зоставляти  
Із власного таки надбання і добра.

Бо небезпечно є свої думки відкрито  
В сонети пакувати, мов фрукти у корито,  
І щиро викладати характер напоказ...  
(Диявол підсікав поета — і не раз).

Тож вибачте мені за натяки і плями, —  
Стараюсь обминати "вібоїни і ями".

1985

## СВІТ ГЛУХИЙ

Біль голови росте. У вухах — тріск і шум;  
І серце об виски вдаряє молотками,  
І стелиться туман дорожній за роками,  
Що торували шлях минулий без надум.

Тож пам'ять затяглась, покрилася язиками  
Німого забуття, що роз'їдає ум.  
І гнітить душу біль, оповиває сум,  
Що всім еством борюсь і нині з босяками.

А світ глухий? Глухий.

Розповісти кому?

Мовляв, ношу в собі недолюдків тюрму,  
Жорстоких ґорбанів іржу косноязичну?

Це інституцій час. Скажене ремесло  
Вбиває цілий світ в диявольське кубло  
І розпускає жах і паморозь кістрічну.

1985

— Не стісняйсь, — упрохувала Зірка жалібним голосом, — їж, я знаю што ти голодний.

Мати кидала на дочку косі, ненависні погляди, сопіла носом.

Пообідавши, Павлик перехрестився, сказав головисі:

— Дуже вам дякую... дуже.

— Пашол, пашол!! — Майже вигукнула Зірчина мати. — Да що і хрестітца — іш какої.

І хоч як потім ганила Какалка дочку, все ж Зірка і на другий день привела Павлика з собою.

Та тут нагодився сам голова, вчора його на обіді не було. І вже з-за столу, владно вхопивши Павлика за чуб, відшвиргнув до дверей.

— Вон атсюдива, хахльонок ванючий!

А потім до Зірки:

— Собаку чим будем карміть, єсли станеш прівадіть всіх етих!?

Павлик понурив голову, вийшов надвір і, плачуучи, поплентався в береги.

Дочці голова всипав крепкого прочухана, всмак пообідав, витягся на ліжку. Зірка довго хлипала, самітньо сидячи на ганку. Не могла забути, як Павлик сторчолов летів до дверей, замалим не шарахнувся головою об стіну. А коли глянув на неї ранимістю свого дитячого серця, вся вона похолола.

Наступного дня в школі підійшла знову до нього з скибкою в руках. Той зиркнув з під лоба й процідив:

— Йди геть — вдавись нашим хлібом!

Вхопив картоплю, вузлик з сіллю і сам вискочив з класи. Зірка довго стояла між партами, шморгала носом, дрібненькі слізки котилися по зболідлих щоках, образа млота її добре дитяче серце.

Після цього випадку вона більш не пробувала подружитися з сільськими дітьми. Всі від неї відвернулись. А Грицько ніяк не міг пройти мимо, щоб, в який уже раз, не заскиглити "кацап пузатий".

Підростали в полях жита-пшениці. Теплий вітер розгойдував їх зеленими хвилями, котив та й котив аж до самого крайнеба. При обніжках, де було рідше засіяно, увсебіч кланялися голубими голівками волошки, крутилась по них березка, похитувала білими дзвіночками квіту. То тут, то там висіли над полями темні грудочки співучих жайворонків. Все кругом викупувалося в щедрих проміннях життєдайного сонця, наливалося соками, буяло.

Першою тієї весни померла з голоду дочка тітка Ганни. Овдовіла тітка під кінець громадянської війни, пішов тоді її Іван до Щорса кращу долю дітям своїм шаблею вирубувати. В божевіллях атак зносив голови ненависним денкінцям, до козаків петлюрівських не мав пощади. "Паном все це смердить!" — кричав, засліплений одвічними злиднями. — "На капусту їх, проклятих!" Гасав, осатаїлій, на своєму чорному білокопитому коні, безпощадно рубав буйні голови таким як сам, аж поки і його не звалила гостра козацька шабля.

Ганна відпровадила навічно найстаршеньку їхню, чоловікову улюбленицю, поховала в неглибокій могилі. Довго тулила до себе в безхлібній хаті двох меншеньких. А потім у запічку відшукала чоловікового ордена, що ніби то колись причіплював сам Щорс до грудей її Іvana, та й пішла по людях з надією вимінити за нього хоч відро картоплі.

Голод невблаганно робив своє. Люди никали по всіх-усюдах, шукали їстивного. Ночами підкрадалися до колгоспних ланів, стригли ще зелене колосся. Підсушували на черні, виминали, крупили обухами, терли в макітрах, пекли зелені коржі. Круглодобово бовваніли в полях верхами об'їздчики. Ловили "куркульських парікмахерів", тягнули до голови колгоспу. Старших в районі судили "п'ятимінутним" судом і гнали в категору надовго, а бувало й навічно. З підростками голова чинив розправу власноручно: замикав на днів два в темній коморі, а потім появлявся сам з нагайкою в руках.

— Ну, кулацький парікмахер, — сичав крізь жовті, прокурені зуби. — Я тебе пакажу хлеб!

— Дядю, не бйте... — просила дитина. — Дядю, я більш не буду!

"Дядя" з посвистом скидав над головою нагайку.

— Не будьеш!?. — I по-дияволськи ссікав до крові.

Попався одного разу в руки об'їздчикам син коваля, золотоушний Дмитрик. Батько його в громадянську з коня не злазив, служив у Будьонного. Одним ударом шаблі чоловіка надвое розколював — за бойові заслуги іменну гвинтівку додому приніс.

Голова Дмитрика не замикав у комору. Тут же перед сільрадою довго над ним глумився, збив до непритомності, ледве потім одлили.

В кузню прибіг листоноша, який бачив початок екзекуції.

— Іване! Іване, голубе, — одинака твого б'ють... сина.

Могутнє ковалеве тіло випрямилось, закам'яніло, перестрашені очі запитливо вискочили на лоб.

— Де? Хто!?

— Коло сільради. Кацап.

Коваль як стояв з залишеною бороною в руках, так і погнав. А бігти було недалеко.

І все, що пізніше пам'ятає, це мокрий скоцюбрілений клубочок сина на землі, посічена нагайкою сорочина, торбина, пошита з рукава сорочки, розсипані колоски. І постать голови, з руками в кишенях галіфе, якихось переляканіх людей...

Коваль заволав нелюдським ревом. Наїженою відгостреними зубками бороною, вдарив голову в груди, притиснув до стіни.

— Гад!.. Гад, гад! — кричав звіриним голосом і за кожним словом поривчасто загонив зубки все глибше в груди. Одним боком борона загрузла в недавно вибілену стіну, посипалися куски глини.

Із рота голові бухнула кров. Коваль з силою відірвав здоровенні гири кулаків від залізних

штаб борони і відступив, знесилено похитуючись на обм'яких ногах.

А голова, приштий бороною до стіни, так і залишився стояти...

Коваль нагнувся, підняв з землі крихітне тільце сина, заточуючись, поніс додому.

З городу прибігла дружина, заголосила на ціле подвір'я...

Коваль зняв із стіни іменну гвинтівку, загнав в патронник цілу обойму, сухо кляцнув затвором. Вхопив панtronташ, кинув через плечі і, по-прощавшись, пішов з хати.

---

Василь СОКІЛ

## ЧЕРЕЗ ГОРЫ І ДОЛИНИ, ОКЕАНИ І МОРЯ (II)

(Продовження з попереднього числа)

Скоритися такому режимові він не побажав. Зрозумів, що в таких умовах суворих обмежень і брутальних заборон творчій людині нема чого робити. Без вагання вирішив порвати з усім ми-нулим і якомога швидше тікати геть — шукати свободи творчої діяльності в іншому світі.

Це було вельми сміливе рішення. Невідомо, як його зустріне новий світ. Чи поталанить знайти роботу за професією? Чи матиме бажану свободу творчості? Чи буде у нього справжня свобода вибору?

На останнє і найважливіше питання знаходилася лише єдина відповідь: доведеться розрахувати навіть на працю, далеку від професії кінооператора. Казав, — хай почну фотографом, чорноробом, але прагнутиму бути близче до кіновиробництва, щоб при нагоді показати, на що здатен, — дайте лише у руки кінокамеру!

Свобода вибору, звичайно, не обіцяла легкости вибору. Це стало ясно вже у первих спробах з'ясувати ситуацію у Відні та Римі. Хоч він знайшов прихильних людей, однак, вони засвідчили, що італійська кіноіндустрія перебуває в непевному стані. В інших європейських країнах було ще гірше... Америка вимальовувалась у могутньому Голлівуді, але при пильнішому розгляді кіноімперія виявилась непробивною фортецею для заїжджого з далеких країв завойовника...

Перед очима постала Австралія. Відомості, одержані з амбасади, зацікавили: в тій країні кіновиробництво тільки-но починало брати розгін. Праці — непочатий край. Перспектив — широке поле. Можливості — великі. І головне, як запевнив амбасадор, — Австралія зацікавлена в таких кадрах. (Людям старшого віку туди нема шляху...)

В руках сина вже був дозвіл американського консула на в'їзд до Сполучених Штатів, друзі в Нью-Йорку забезпечили йому викладання в коледжі, ми вже спакували валізи на Америку. І раптом син повідомив, що дав згоду рушати до Австралії...

Ми трохи зажурились, але відраджувати не посміли, бо він уже мав певний досвід у виборі життєвого шляху й професії. Закінчивши московський інститут кіно, не намагався чіплятися за Москву, а вирішив їхати в Киргизію, де все треба було починати з азів: кіновиробництво там трималося на низькому художньому і технічному рівні, кадрів було обмаль, натомість існували шанси робити фільми. Для початківця відкривалися великі можливості виявити себе. І тоді було зроблено найкращий вибір. Два випускники інституту для зйомок дипломного фільму погодились виїхати з Москви до столиці Киргизької Республіки Фрунзе, щоб на маленькій кіностудії, яка до тих пір випускала один-два фільми на рік, ніким не помічених, виявити свої здібності на одержання диплому. Вибір був ще й змушений тому, що їхнє бажання почати свою діяльність в Україні наштовхнулося на байдужість Київської кіностудії, а водночас цей крок виявився відважним: харків'янин Юрій Сокіл — кінооператор разом з львів'янкою Ларисою Шепіткою як режисером кинулися, так би мовити, в невідоме море. І в нелегких умовах зуміли створити високо-поетичний фільм "Спека".

Вихід цього фільму на екрані Союзу, а згодом і на інші країни світу знаменував собою міжнародне визнання невідомого досі кіномистецтва киргизького народу. І відповідну, заслужену атестацію творців його.

Тож і в Римі нам сказав Юрко: "А може Австралія для мене такий же вибір?"

Ми виїхали до Сполучених Штатів. Це був наш цілком закономірний вибір. Ми також знали, що можемо краще виявити свої здатності, користуючися з "статусу сприяння" таким як ми, — заслуженим пенсіонерам...

В кінці жовтня 1979 року наш літак після шестигодинного льоту з Риму благополучно сів в аеропорті ім. Кеннеді, і через двадцять хвилин, без будьякого митного трусу, ми вийшли за кордонну огорожу, де зустріла нас численна сім'я родичів, більшість яких ми відзначали лише за знимками, що нам присилали до Харкова...

А син, відправивши нас у Римі, через місяць полетів з сім'єю до Австралії. За два тижні ми одержали фотознімки, коли вони, трохи розгублені і нерішучі, сходили на землю того континенту, де, казали, все навпаки.

Що нам було дозволено в Союзі знати про Австралію? З енциклопедичного словника довідувалися, що "з кінця 18 ст. територія Австралії використовувалась як місце заслань. З середини 19 ст. у зв'язку з відкриттям золотих розсипів зросла іміграція. Переселенці, придущивши міс-

цеві народи, добилися самоврядування... 1901 р. була створена федерація — Австралійський Союз на правах домініону Британської імперії. Індустріальний розвиток звязаний з початком 1-ої світової війни, в якій Австралія брала участь як союзник Антанти. 1939 року Австралія вступила в 2-у світову війну на боці Англії проти Німеччини. Після війни панівні кляси сприяють агресивній політиці США та Англії, уклавши з ними агресивний договір про безпеку".

І ще нас інформували, що в Австралії стільки-то сотень мільйонів овець, а " головні сільськогосподарські культури — пшениця та цукрова тростина... Добувається вугілля, цинк, свинець, більшість яких іде на експорт... Життєвий рівень дуже низький... Трудящі маси невпинно ведуть боротьбу за мир і демократію..."

Тъху ти, аж занудило від такої інформації! В яку країну ми їдемо?!

Тим часом авто, вправно кероване нашою милою невісткою, помчало нас чудовими мельбурнськими автомагістралями до місця, де син знімав фільм.

Зйомки відбувалися у великий залі місцевої школи. Ніяких декорацій, актори в звичайному вбранині, — обстановка домашня. Нема важкої освітлювальної апаратури. "Директор оф фотографії" (так називався син, — по-радянському, головний оператор — постановник вищої категорії) — помітивши наш прихід, махнув рукою, щоб почекали, поки закінчить розташувати легенькі освітлювальні прилади. Режисера тим часом зовсім не було помітно. Група акторів (як потім стало ясно, то був співочий хор) лаштувалися на задані їм позиції. Біля зйомної камери великого розміру, сидів камермен, чекаючи команди включати апарат.

Нарешті підбіг син, — привітались, розцілувались. Познайомив з режисером Полом Коаксом, хлопчиною приблизно одних років з сином. Режисер поглянув на нас і з усміхом сказав, що в його фільмі і для нас є роля. Справді, через кілька днів нас запросили взяти участь у фінальній сцені фільму. В ній мені було навіть доручено промовити кілька слів.

Так що можна було сказати, — як би вони впоралися з такою сценою, коли б ми не прилетіли з далекої Америки?!

Поки тривала зйомка, ми повернулися до хати і почали оглядати один одного. Звичайно, змінилися за такий час. За чотири з половиною роки всі повиростали. Особливо, дівчатка. Старший Оксанці щойно сповнилося десять років, молодший Ганнусі — пішов дев'ятий. Обидві здібні школярки, відразу показали шкільні оцінки. Сестрички заповзятливо змагаються і кожна ревниво ставиться до успіхів суперниці. Вдачею відрізняються: Оксанка рухливіша, танцюристіша, артистичніша. Своє майбутнє точно визначила: буде кіно-зіркою. Ганнуся стриманіша, серйозніша, — ще не зробила висновку, чим хочестати.

Невістка Ірина повела нас по кімнатах хати,

купленої на другий рік прибуття до Австралії. Ми знали, як вони жили в Москві. Там у них була кооперативна, придбана на власні гроші двокімнатна квартира. На тамошні мітки це вважалося великою розкішшю. По-перше, тому, що дістали дозвіл на такий кооператив, а по-друге, що дозволили мати не одно — а двокімнатну квартиру. Такий привілей дали йому як перспективному кінооператорові найбільшої в Союзі кіностудії "Мосфільм". Загальні державні норми визначали для простих смертних жалюгідно малу житлову площа. Квартира ж сина складалася з двох кімнат, кухні, ванної та окремого туалету — (теж велика розкіш!). Загальна площа 28 кв. метри. Чудово! Сім'ї з чотирьох осіб можна жити і радіти!

Менша кімнатка в Москві належала дівчаткам. А в більшій, шляхом мудрої комбінації меблів, було створено три окремі зони: кабінет, спальня і гостинна. На 18-20 кв. метрах житлової площи з'явилось аж три кімнати!

А в Мельбурні хата має п'ять чималих кімнат, не рахуючи кухні, ванної та пральні, плюс літня веранда. Вся ця житлова площа вже виявилась недостатньою. Дівчатка зажадали додаткової кімнати для своїх гостей-подружок. Тісно стало й дорослим приймати гостей. Зробився малим і кабінет. Необхідна більша їdalня. І дві-три кімнати потрібні для приїжджих. Отож підшукують просторіший дім... І купують ще одне авто...

Поки ми з невісткою оглядали хату, дівчатка ходили разом з нами, а потім, улучивши павзу в розмові, нетерпляче запитали:

— Ну, то ми будемо щонебудь робити?

Відразу було незрозуміло, про яку роботу мова, а вони в котрий раз запитували:

— Чому ж ми й досі нічого не робимо?

При цьому поглядали на наші валізи, щоб ми зрозуміли їхній клопіт.

— Почекаємо татуньку, — ми сказали, — бо він буде незадоволений, якщо розпакуємо валізи.

На якусь хвилину дівчатка зажурено замовкли. Ми продовжували оглядати хату, вийшли на невеличке подвір'я, засаджене виноградом, оранджевими, цитриновими та слизовими деревцями, посиділи на літній веранді, яка незабаром буде вкрита виноградними пагонами. Дівчатка прийшли з новим варіантом: татунька може прийти пізно, а їм скоро лягати спати, то:

— Може, все таки ми будемо щонебудь робити?

Серце наше не витримало: погодилися розпакувати бодай одну валізку, — хоча б ту, в якій подарунки для дівчат. Звичайно, відкрили не ту, — довелося братися за другу...

Коли прийшов син, валізи були розпаковані, а радостям дівчаток не було меж. Кожне платтячко, блузочка, черевички, спідничка, всі до єдиної прикраси були приміряні і продемонстровані нам як на виставці мод. Показ відбувався з додержанням театральної артистичності. Дівчатка щоразу перевдягалися в нові туалети, вийшовши до своєї кімнати, і в мальовничих позах з'являлись перед наші очі. Спектакль був ефектний!

Дівчатка довго не могли заспокоїтись, заснули пізно. А ми також допізна засиділися в розмовах. Про себе розповідали. А більше нас цікавили справи наших дітей і внучок.

Син признався, що не відразу все пішло добре. Перші майже півтора роки досить важко було знайти працю. Професія сина особлива, немасована, довелося подолувати значні труднощі в цілком нових умовах і при певній конкуренції. Сина вірно інформували, що австралійське кіновиробництво перебуває в процесі зростання і потрібує кваліфікованих кадрів. Ще не маючи належного економічного сприяння з боку держави з'явилися заповзятливі продюсери, вправні організатори, які навколо себе почали зосереджувати творчі сили для створення фільмів, якістю своєю достойних міжнародного визнання.

Про таку сприятливу перспективу синові було відомо ще в Римі, тому він і зробив вибір на Австралії. І не помилився. Так, як і в Киргизії, до певної міри повторювалася та ж ситуація.

З єдиною важливою відміною: в Мельбурні ніхто його не чекав так, як у Фрунзе. В Австралії, щоб довести право на відповідну працю, спочатку потрібно було знайти і почати таку працю. Тобто, людина потрапляла в заворожене коло: без праці не можна мати праці... І з'ясувалося ще гірше: ніякі інститутські дипломи та навчальні атестації для працедавця в цьому світі не грали вирішальної ролі. Коли, скажімо, хтось прийшов би до оперного театру і сказав, я — закінчив консерваторію, візьміть на роботу, — його попросили б заспівати чи на скрипці пограти. Так і на синові документи подивились, похвалили — а роботи не дали... Попросили "заспівати". На щастя, він міг засвідчити, який має голос: привіз з собою копії деяких фільмів, знятих у Союзі. Це стало певною рекомендацією, але відразу бажаної роботи знову ж таки не дали.

Терплячість і наполегливість, хоч і нешвидко, почали давати наслідки. Почавши з малого, син уперто наближався до більшого. Перші іспити близьку витримав на зйомках рекламних стрічок. Між іншим, один з продюсерів йому сказав: "Ти, може, і вміш зняти батальну сцену з сотнями учасників, а я не певен, чи ти зуміш майстерно зняти склянку з водою". А син показав, як можна зняти звичайну склянку з водою.

Щасливі обставини звели його з талановитим молодим австралійським режисером, народженим в Голляндії, Полом Коксом, творча співпраця з яким протягом недавніх трьох років виявилася вельми плідною.

В ті лагідні дні, коли ми прилетіли з весняної Америки до золотоосінньої Австралії, як уже про це раніше згадувалося, — нам відразу, пощастило потрапити за заключні зйомки художнього фільму "My first wife" — третього фільму, ними створеного. Попередні два принесли його творцям хорошу славу. Перший з них, "Lonely Heart's" 1982 року дістав нагороду як кращий тогорічний австралійський фільм. Наступного року другий фільм "Man of flowers" був відзначений на кіно-

фестивалі в Чікаго. Обидва фільми успішно вийшли на екрани Європи й Америки. А директор офісу фотографії за перший був нагороджений австралійським Film Institute Awards срібною медаллю, а за другий — золотою. В атестації останнього року ім'я його стоїть в числі чотирьох кращих кінооператорів Австралії.

Все це мовиться не з міркувань похвалитися своїм сином. Успіх його — не виключно родинна радість. А яскравий доказ переваги того світу, де здібна особа має найцінніше право, право вільного вибору, якого цілковито була позбавлена в умовах узаконеної неволі Радянського Союзу. Відсутність вільного вибору нищила будьку творчу ініціативу. Виявляти себе дозволялося лише за вказівками згори. На все потрібен був дозвіл. Людина ні в яких випадках не мала можливості вибирати. Все, що належало їй, вирішувалося людьми, наділеними відповідною владою. Ніхто не мав права обирати собі місце проживання, праці, характер діяльності...

Дозволялося лише... вибирати депутатів до влади. Давали право вибирати одного так би мовити, кращого з одного-єдиного кандидата... Важка проблема!

У вільному світі свобода вибору — могутня річ.

Звичайно, вона не гарантує автоматичного успіху. Можна тяжко помилитися у виборі. Але людина має право і можливість зробити інший, кращий вибір.

З довідника, одержаного під час видачі нам візи в австралійському консульстві в Нью-Йорку з цікавістю дізналися, що країна, до якої летимо, є найбільший на весь світ острів, площею в тридцять три рази більший, ніж Англія. В такому порівнянні відчувався бадьорий патріотизм колишньої колонії Британської імперії, яка, ставши окремою державою, формально лишилася пов'язаною з англійською короною.

Ще раз помітили ми таку ж паралель з інформації про австралійський штат Вікторія. Сказано з певним гонором, що Велика Британія територією ледве дорівнюється цьому найменшому штатові австралійської держави, який становить лише три проценти всієї Австралії. В такій територіально величезній державі живе трохи більше 14 мільйонів людей. В одному Нью-Йорку (це вже я вихвалаюсь!) налічується понад 10 мільйонів мешканців. Однак, слово чести, я б волів жити в малонаселеній і спокійній Австралії...

Мабуть для посилення грандіозності цієї країни в одному з рекламних довідників контури Австралії накладені на мапу Європи, і в ці параметри повністю вмістилися всі країни Європи, на заході половина Єспанії, на півдні три чверті Італії, Греція, Туреччина, на сході Україна, шмат Росії з Москвою та Ленінградом, а на півночі половина Швеції з крайком Норвегії; — певна річ, знайшлося місце і для Англії...)

Дев'ять мільйонів живе лише у восьми найбільших містах Австралії, серед яких у Мельбурні, столиці штату Вікторія, майже три мільйони. В

цьому найменшому австралійському штаті зосереджено понад третину промисловості країни, він має найбагатіші енергетичні ресурси, а підприємства дають чверть експортної продукції.

Якщо й далі вірити запевненням, тут усе найкраще, найбільше і найнеповторніше, — наприклад, у Мельбурні найбільший іподром і королівський парк; найдивовижніший зоологічний сад; найпотужніший морський порт... Дійсно, — самі бачили, нема заперечень... А в Сіднеї справді найоригінальніша архітектура оперного театру! Мало цього, — в центральній області країни неймовірна гора з червоного піщанника кольосальних розмірів: висотою 350 м, довжиною 3,6 км і майже 2,5 км упоперек, — а навколо неї абсолютна рівнина, вкрита лісом. Гора ця зветься Айерс Рок, алеaborигени звуть її Удуру, — для них вона є священим місцем.

(Далі буде)

### ПРОСИМО ВИПРАВИТИ

В останньому числі журналу просимо віправити заголовок у репортажі В. Сокола. Речення в другій колонці на стор. 3, рядок 10 знизу треба читати так: Аби, звичайно, **гроши**.

### У КІЄВІ ВТРЕТЬ ЗААРЕШТУВАЛИ О. МУРЖЕНКА

На початку червня в Києві знову заарештовано відомого правозахисника Олексія Мурженка, який майже половину життя просидів у союзських концтаборах.

Вперше О. Мурженко був заарештований у 1962 році, коли йому було 20 років. Його відправили в концтабір на шість років за "антисоветську агітацію і пропаганду". В 1970 році, він разом з Кузнецівим, Менделезічем, Фйодоровим та іншими брав участь у відомій 'Ленінградській літаковій справі', за що був засуджений на 14 років таборів.

Мурженко вийшов на волю в червні минулого року, в червні цього року був заарештований ніби за "порушення правил адміністративного нагляду".

### "УКРАЇНСЬКА" МІСІЯ В ЮНІСЕФ ВІДМОВИЛАСЬ ВІД "СЛОВА О ПОЛКУ ІГОРЕВІМ"

В світовій пресі була згадка, що ЮНІСЕФ у цьому році відзначить спеціальним святкуванням 800-річчя "Слова о полку Ігоревім". Кореспондентка "Свободи" з Канади звернулась до ЮНІСЕФ у Нью-Йорку з проханням подати їй точніші інформації про відзначування роковин цієї перлини давнouкраїнської літератури. Урядовці ЮНІСЕФ скерували її лист до української місії при цій міжнародній організації. Місія Української ССР повідомила листовно представника ЮНІСЕФ Канади Барбару Скетску, що "Слово о полку Ігореві" — це російський твір. Холуйство не знає сорому, ані меж.

## Д-Р МИХАЙЛО МАРУНЧАК — ПРЕЗИДЕНТ УВАН В КАНАДІ

"Нові Дні" не друкують або дуже рідко друкують матеріали, що їх автори розсилають рівночасно й до інших газет та журналів. Як наслідок, у нас часто бракує ювілейних статей про визначних осіб, про річниці важливих подій, бракує коротких звідомлень про різні імпрези, про які переважно однаковісінько пише майже вся наша преса.

Через брак доброї й ще ніде не друкованої статті, ми своєчасно не згадали й 70-річчя д-ра Михайла Григоровича Марунчака — теперішнього президента Української Вільної Академії Наук в Канаді й голови Української Наукової Ради Канади, відомого історика і публіциста, за службого громадського діяча та невтомного дослідника життя канадських українців.

10-го грудня м. р. Президія УВАН у Канаді відзначила 70-річчя свого президента на окремому святковому засіданні. Господар цього вечора, п. Оленка Негрич, привітала ювіляра й висловила йому вдячність від української громади за його науково-дослідницьку й громадську працю. Про працю д-ра Михайла Марунчака в УВАН доповідали д-р Ірина Любінська і д-р Іраїда Герус-Тарнавецька, а про його працю як історика доповідали о. д-р Олександр Баран і д-р Олег Герус. Ми надіялися, що бодай одну з цих доповідей можна буде надрукувати в "Нових Днях", але так не сталося й жодна з них, здається, досі ніде не друкувалась. Тож, не чекаючи довше на ґрунтовну статтю, відмітимо бодай поверхово життя, працю і осяги цього видатного й одного з поміркованих представників "середнього покоління", яке якось непомітно переступило 70.

Михайло Г. Марунчак народився 4-го жовтня 1914 року в селі Делешевій. Городенського повіту в Галичині. Там він закінчив народну школу, а до української гімназії ходив у Городенці, закінчивши її в 1935 році. Вже змалку цікавився суспільними науками й пізніше вивчав їх у Львові, Празі та в Вінніпегу. Докторат права і суспільних наук здобув в Українському Вільному Університеті в 1941 році. В Празі студіював таож економічні науки в Карловому університеті аж до несподіваного арешту Гештапом 17 жовтня 1942 року. Був запроторений до німецького концтабору в Терезіні, опісля в Осьвенцімі, Мавтгазені, Мельку й Ебензе, звірки звільнили його американська війська щойно 6-го травня 1945 року.

Після закінчення війни д-р М. Марунчак перебував деякий час в Австрії, а пізніше в Мюнхені, де був організаційним референтом і потім головою Ліги Українських Політичних В'язнів, яка

в той час нараховувала 2,000 членів. І саме завдяки його поміркованості й терпимості за його головства злагіднилась боротьба між українськими політ'язнями різних партійних переконань. Тільки ті, що жили в той час у таборах переміщених осіб можуть належно оцінити цей осяг.

Дбаючи про допомогу кол. українським політичним в'язням, д-р Марунчак видавав також бюлєтень "Український політ'язень" і співпрацював у журналі "Літопис Українського Політ'язня" та в Науково-дослідному інституті української мартирології.

У кінці 1948 року д-р М. Марунчак прибув з родиною до Вінніпегу. Тут, як майже всі новоприбулі, кілька років працював фізично робітником, а рівночасно дуже активно включився в діяльність різних суспільних і наукових організацій столиці канадських українців. В 1955-56 роках він закінчив студії суспільної служби в Манітобському університеті й працював аж до емеритури професійно в Чайлд Гайденс Клінік. Ця праця дала йому можливість присвятитись дослідам історії і українського громадського життя в Канаді. З цієї ділянки він опублікував чимало популярних і наукових праць в газетах, журналах і книжкових виданнях.

Тут слід назвати зокрема п'ять томів "Студій до історії українців Канади", що з'явилися під фірмою УВАН (І-ий том — "Шотландські поселенці та українська громада в Пойнт-Даглес"; ІІ-ий том — "Історія суспільно-культурного росту українців Манітоби", частина 1; ІІІ-ий том — "Історія преси, літератури і друку піонерської доби"; ІV-ий том — "Статті, нариси та есеї до піонерської доби"; V-ий том — Розвідки і документи до міжвоєнної доби". Разом 1658 сторінок друку).

Д-р Михайло Марунчак також написав і видав двотомну "Історію українців Канади" (1968 і 1973, разом 938 сторінок), а до 100-ліття Канадської Конфедерації з'явилася його 790 сторінкова "The Ukrainian Canadians: a History" англійською мовою. В 1982 р. ця монументальна ілюстрована книга вийшла другим накладом.

З інших монографічних праць д-ра М. Марунчака треба назвати бодай такі:

"Петро Гавришишин, піонер і будівничий Шашкевичівської дільниці". Вінніпег, 1962-1963. 106 сторінок;

"Канадська Теребовля". Вінніпег, 1964. 40 стр.

"Змагання за незалежність української Церкви в Канаді". Вінніпег, 1966-1967. 100 сто.

"В зустрічі з українськими піонерами Альберти". Вінніпег, 1964. 88 стор.

"Система німецьких концтаборів і політика винищування в Україні". Вінніпег, 1963. 88 стор.

"Українці в Румунії, Чехословаччині, Польщі, Югославії". Вінніпег, 1969. 64 стор.

"Українці в СРСР поза границями УРСР". 248 стор.

"Маркіян Шашкевич на тлі доби". Вінніпег, 1962. 95 стор.

Д-р М. Марунчак є також основником Інституту-Заповідника Маркіяна Шашкевича, голов-

ним редактором його періодичного збірника "Шашкевичія" та "Бібліотеки Шашкевичія". Він написав коло 400 статей, есеїв та рецензій на теми з історії українського народу та його культурних надбань.

Ми вже згадали, що крім науково-дослідної праці д-р Михайло Марунчак активно працює в українських громадських організаціях. Довгі роки він був членом президії і членом Ширшої ради Комітету Українців Канади, був членом Програмової комісії для створення Світового Конгресу Вільних Українців і членом Наукової Ради і Контрольної комісії СКВУ. В УВАН від 1962 року очолював історичну секцію, а опісля відділ сусільних наук. Деякий час був генеральним секретарем УВАН в Канаді, а від 1983 року став її президентом. Він також дійсний член НТШ.

Влітку цього року д-р М. Марунчак дав Комісії Дешена докладне й авторитетне свідчення в обороні доброго імені українського народу.

За свою наукову й громадсько-культурну працю Він був нагороджений на VII-му Конгресі Комітету Українців Канади Шевченківською медаляєю, а в 1967 році Медалею Сторіччя Канади.

З нагоди його недавнього 70-річчя бажаємо невтомному д-рові Михайліві Г. Марунчакові сильного здоров'я й ще багато успіхів у його праці для українського народу, а коли треба — то й доброго відпочинку на своїй улюблений пасіці біля Вінніпегу.

Зокрема ж бажаємо йому довести до завершення великий Біографічний словник (довідник) до історії українців Канади над яким він і Видавничий комісія УВАН зараз працюють. Кошти цього видання виноситимуть біля 50.000 доларів, тож довелось піднести передплату на нього до \$40. Передплатники, які забарілись з повною передплатою, повинні вислати її не гаючись.

## Мар'ян ДАЛЬНИЙ

P. S.

Дані для цієї статті зачерпнуті в основному із статті інж. А. Качора "70-річчя д-ра М. Марунчака" та з видання "Український Католицький Університет ім. св. Клиmenta Папи у другому п'ятиліттю своєї діяльності".

## 11 НОВИХ ПРОВІНЦІЙНИХ ПАРКІВ В ОНТАРІО (КАНАДА)

Онтарійський уряд створив ц. р. одинадцять нових провінційних парків, розташованих у найкращих природних місцях уздовж Ніагарського кражу, від Ніагари аж до північного берега Бруського півострова. Загальна площа цих парків виноситься 80 кв. км. Система парків включає також природні заповідники, створені в цих мальовничих околицях уже раніше. Майже всі ці парки розташовані в радіусі 1-2 год. ізди автом з Торонто.

## РОМАН ШУХЕВИЧ, ЯКОГО Я ЗНАВ

У вересні 1984 року минуло 60 років з того часу, як я, ученик 8 класи Української Академічної Гімназії у Львові, зустрівся та близче познайомився з Романом Шухевичем і трьома його товаришами: Романом Говиковичем, Богданом Підгайним та Володимиром Прокоповичем. Саме тоді польська шкільна влада наказала дирекції філії УАГ усунути їх з цієї гімназії, але рівночасно дозволила приняти їх до 8-ої класи УАГ (Головної). Причиною усунення Романа Шухевича та товаришів було побиття "невідомими виконавцями" у шкільному будинку філії УАГ професора поляка, який там учив. Це побиття було відплачувано за його арогантне, нетактовне ставлення до учнів, а ще більше за його крайньо шовіністичне наставлення до української нації, до наших визвольних змагань, головно на західних землях України. А що ані поліція ані шкільна влада не змогли найти чи викрити виконавців цього побиття, то усунення Романа Шухевича та його товаришів з філії УАГ було радше запобіжно-остерігаючим заходом, щоб такі вчинки більше не повторювалися.

Романа Шухевича вибрали тому, що поліція і влада, мабуть, знали про його вплив на шкільну молодь, головно пластову. Рівно ж могли підроздрівати його у приналежності до таємної Української Військової Організації.

Роман Шухевич уже при перших зустрічах, у коротких розмовах зробив на мене сильне враження своїм спартанським виглядом, бистрим поглядом, яким начебто хотів гіпнотизувати. Він був непересічно здібним, не мав проблеми в науці, отримував оцінки лише "дуже добре" або "відмінно". Він був і співаком, і прекрасним музикою, а його спеціальність була гра на фортепіані. Рівночасно він був здібним спортивцем, був товариський, не цурався товаришів, що походили з нижчих суспільних верств. Також відзначався великою побожністю, як це стверджує в своїх споминах і о. д-р Назарко. До жінок ставився завжди з повагою, як справжній джентльмен. Одним реченням — Роман Шухевич був спартанцем душою і тілом. Ця його вдача, позитивні риси характеру, високе почуття відповідальності за виконання добровільно взятих на себе завдань, виявилася вловні в обставинах, які прийшли з будучими роками.

Боєві пляні Роман Шухевич розробляв акуратно та виконував їх з найбільшою точністю. Його боєві дії були глибоко законспіровані у плянуванні, та у найбільшій таємниці виконані, тож польська поліція мимо всіх зусиль не могла його розкрити як пляновика та виконавця боєвих завдань УВО. Класичним прикладом його бистрого ума, може послужити атентат на польського шкільного куратора Собінського. Цей атентат

плянував і виконав Роман Шухевич разом з Богданом Підгайним. І не зважаючи на всі зусилля та намагання, польській поліції не вдалося викрити виконавця чи виконавців цього вдалого атентату. Щоби заспокоїти польську шовіністичну вулицю, польський суд засудив на кару смерті двох боєвиків УВО, Василя Атаманчука та Івана Вербицького, хоч вони не мали жадного відношення до цього атентату. Опісля їхню смертну кару замінили на досмертну тюрму, а опісля зменшили кару І. Вербицькому до 15 років а В. Атаманчуку до 10 років тюрми і то тільки за приналежність до УВО.

Романа Шухевича також судили, карали тюремною, концентраційним табором, однак у скорому часі його звільнили, бо не могли доказати будь-якої вині.

Доказом характеру Романа Шухевича, його завзятості, відваги і сильної волі може служити й такий його вчинок: Як член туристичного гурту "Тури", він з товаришами відвідав відому у тодішніх часах туристичну місцевість Бубнище, розташоване у підгір'ю Бойківщини в околиці містечка Сколе. Ця місцевість славиться оригінальним твором природи — групою скель, з яких найвища є дуже стрімка, звичайному туристові неприступна. На вершку цієї скелі ще у 1915 році австрійське військо вивісило чорно-жовтий прапор на знак перемоги над російським-царським військом. У цій битві брали участь наші славні Українські Січові Стрільці. Тому, що прапор був символом тодішнього окупанта — австро-угорської монархії — Роман Шухевич рішив зняти цей прапор, а вивісити наш національний синьо-жовтий. Йому відряджували вилазити на шпиль цієї небезпечної скелі без відповідного виряду, але як свідчать учасники цього вчинку Романа Шухевича, Мирон Ганушевський і Теодор Ординець, — він не послухав пересторог, виліз на шпиль скелі, зняв чорно-жовтий прапор і вивісив наш синьо-жовтий. Зійшовши з вершка скелі, заявив, що для нього як українця було великим соромом, щоб на землі Захара Беркута ще до того часу повівав прапор колишнього окупанта.

Ще краще я пізнав Романа Шухевича як студента-пластуна, члена куреня старших пластунів "Чорноморці", до якого я також належав. У нашому курені, як взагалі у молодечих організаціях чи товариствах, відбувалися гутірки та дискусії на теми нашого політичного життя, особливо в нашій вужчій батьківщині Галичині, яка тоді була під окупациєю Польщі.

Роман Шухевич найчастіше організував такі дискусійні гутірки, а найважливішою проблемою було питання, як наш політичний провід має реагувати на посиленій поліцейський утиск, нові драконські закони та жорстокіше поступовання польської влади, не тільки супроти нашого політичного, але й культурного та економічного життя. Думки та ідеї, що він їх тоді подавав, Роман Шухевич вводив у життя пізніше. Він уважав, що перша та найважливіша проблема в тому часі —

це був вишкіл нашої молоді у старшинських і підстаршинських школах. Він радив набирати військового знання без огляду на те, в якому війську це знання можливо одержати. Сам зголосився до війська і його приняли до старшинської школи. Правда, цієї школи він не закінчив, його усунули як політично непевного у лояльності до польської держави. На жаль, лише кілька студентів пішли за його закликом та приміром і добровільно вступили до польського війська, бо, як відомо, у нашему галицькому суспільстві не панував військовий дух. Пізніше зголосування добровольців до дивізії ("Галичина") або до УПА не означало, що ми нагло стали мілітаристами; це був сентиментально-патріотичний, емоційний відгук чи відрух на тодішні складні часи. Роман Шухевич хоч не закінчив старшинський вишкіл у польській армії, але цей вишкіл дав йому підстави до дальнього, вже штабового вишколу. Своє військове знання практично застосував у боях з мадярськими гонведами в Карпатській Україні 1939 року, як командир легіону у 1941, вкінці як організатор та командир Української Повстанської Армії у роках 1943-1950.

Друга проблема того часу — як повинна наша нація реагувати на терор польського окупанта. На думку Романа Шухевича, єдина відповідь на цей терор — це революційно-терористична та саботажна акція. Цим маємо доказати, що ми програли битву у 1918 р., не війну. Війна має продовжуватися, а ми воюємо у змінених обставинах рівно ж збросю, приймаючи лише іншу форму боєвих дій. Таким чином ми примусимо ворога платити життям його найбільш жорстоких представників. Примінюючи саботажні дії в міру нашої спроможності, будемо цим підкопувати економію ворога.

Третя проблема — це справа будучого державного устрою України. Роман Шухевич був беззастережним самостійником, не визнавав жадних хвилевих автономій чи федерацій. Він був за демократичний державний устрій. Уряд мав би бути такий, який нарід вибере добровільним голосуванням, а не накинений горсткою людей, які, користуючи з обставин, захопили би владу та хотіли б запровадити такий устрій, що відповідав би тільки їхній партійній ідеології. Шухевич завжди повторював, що Україна довгі століття була під диктатурою польських магнатів, опісля царя-деспота з його примітивними боярами, а диктатура, хоча б і своя, не була б легшою від чужої. Роман Шухевич однаке постійно підкреслював, що якби в будучій українській державі повторилася наша відвічна недуга з її симптомами міжусобиць, анархії, гуляйпільщини, братобівбивства, непошанування власної народом вибраної влади, то тоді треба примінити "шокове лікування". Таке лікування застосував би уряд твердої руки, зложений з військовиків, а не цивільних політичних кон'юнктурістів. Він, як справжній воїн, вірив, що ця тверда військова влада зберегла б нашу державу від руїни, та не допустила б до повторення інцидентів, які зруйну-

вали нашу молоду державу у роках 1917-1920. Після упорядкування політичного хаосуства військова влада передасть владу у руки представникам народу, вибраним загальними вільними виборами, які запровадять на шлях правдивої демократії, а не такої, що нею чваняться ріжні тоталітарні режими.

Те, що самостійна Україна мусить постати на засадах демократії, а не монопартійного, тоталітарного режиму, Роман Шухевич проповідував ще молодим студентом, а опісля ції свої засади здійснював у житті як Голова Секретаріату Української Головної Визвольної Ради та командир Української Повстанської Армії. Він подав це до відома нашему народові у своєму зверненню під заголовком "До генези Української Головної Визвольної Ради".

Як командир УПА, він назвав цю переорганізовану й новоорганізовану армію понадпартійною і всенациональною, бо до неї почали масово зголосуватися безпартійні як і люди з різними політичними поглядами, тому вже не було місця на партійне військо, хоч УПА постала з малих боевих одиниць членів ОУН.

На підставі цього, що я чув від нього на гутірках у молодечі роки та на підставі його звернення "До Генези Української Головної Визвольної Ради" я маю право ствердити, що хоч сам Роман Шухевич був одним з найбільш активних членів ОУН, все своє життя уважав себе за представника всієї воюючої України, а не представником одної партії монопартійно-тоталітарного політичного напрямку. Тому він став символом воюючої України без огляду на партійну закраску.

Роман Шухевич пішов слідами Головного Отамана Симона Петлюри, який хоча був дуже активним членом соціал-демократичної партії, як став Головою Української Народної Республіки ніколи не заявляв, що воює за Україну з політичною закраскою його партії, але бореться за таку Україну, за такий її політичний, чи суспільний устрій, який вибере собі свободно цілий народ загальними демократичними виборами.

Вони обидва згинули від нашого найлютішого ворога, червоної Москви, яка не могла погодитися з тим, що їй не вдалося дістати в свої руки живих символів збройної боротьби України. Симон Петлюра згинув від куль більшовицького агента в Парижі в травні 1926 року, а Роман Шухевич закінчив своє геройське життя, скончаний кулями червоних горлорізів весною 1950 року в Білогорщі біля Львова.

---

**ЗРОБІТЬ ПРИЄМНІСТЬ І КОРИСНУ  
ПОСЛУГУ СВОІМ РІДНИМ ТА ПРИ-  
ЯТЕЛЯМ. ПЕРЕДПЛАТИТЬ ДЛЯ НИХ  
ЖУРНАЛ "НОВІ ДНІ"!**

---

Петро ОДАРЧЕНКО

## ЖИТТЯ І ЛІТЕРАТУРНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЮРІЯ ЛАВРІНЕНКА

(До 80-ліття з дня народження)

Цього року минуло 80 років з дня народження видатного українського літературного критика й літературознавця Юрія Адріановича Лавріненка (Дивнича), автора численних праць із історії української сучасної літератури, літературної критики, історії української громадської думки, театральної критики, публіцистики, мемуаристики.

Ю. А. Лавріненко народився 3 травня 1905 року в селі Хижинцях Звенигородського повіту на Київщині в сім'ї селянина. Після закінчення вищої початкової школи в Медвині, Ю. Л. вчився в Уманському Садово-Городньому технікумі, а вищу освіту здобув у Харкові, закінчивши Харківський Інститут Народної Освіти. Потім від 1930 до 1932 р. він був аспірантом Інституту Літератури ім. Шевченка.

Від 1929 до 1933 р. Ю. Лавріненко активно працював у ділянці української літературної критики: він друкував статті й рецензії в літературних журналах, окремими виданнями вийшли в світ його літературно-критичні нариси про творчість В. Еллана, П. Тичину, В. Чумака.

Активна творча діяльність талановитого літературного критика й літературознавця була раптово перервана 1933 р. Юрій Лавріненко, так само як і багато інших українських діячів того часу, став жертвою сталінського терору. Вперше його арештували в грудні 1933 р., через два місяці випустили із в'язниці, але в січні 1935 р. знову заарештували. На початку 1936 р. Ю. Лавріненко засудили на 5 років "вправно-трудових таборів". В липні 1936 року Ю. Лавріненко вивезли етапом до Норильська, де йому довелося в жахливих умовах тяжко працювати в концтаборі на півострові Таймирі за Полярним колом. Літом 1939 року Ю. Лавріненко звільнили з концтабору й вивезли на Північний Кавказ, де він відбував так зване "вільне заслання" без права відвідувати Україну та більші міста в СРСР. Тут йому довелося працювати агрономом на Мало-Кабардинській досвідно-зрошуvalній станції, яка була в стелу на віддалі приблизно 50 кілометрів від Нальчика.

Під час німецької окупації Лавріненкові пощастило вийхати на Україну, а потім до Львова й далі до Австрії, де він пробув 2 роки. 1947 р. Ю. Л. переїхав до Німеччини до міттенвалльського табору ДП.

В Австрії та в Німеччині Ю. Лавріненко мав можливості відновити свою літературну діяль-

ність. У періодичній пресі ("Звено", "Літаври", "Українські Вісті" Ю. Л. надрукував ряд цінних статей на різні теми. Діяльну участь Ю. Л. брав у літературному об'єднанні МУР.

1950 року Ю. Л. прибув до Сполучених Штатів. Тут він широко розгорнув свою літературну діяльність, публікуючи численні статті про українських письменників (Докю Гуменну, Оксану Лятуринську, Євгена Маланюка, Тодося Осьмачку, Юрія Клена та ін.).

Особливо уваги заслуговує фундаментальна бібліографічна праця англійською мовою про український комунізм та радянську російську політику на Україні. Цю працю видав американський науково-дослідний інститут для вивчення СРСР (1953 р.)

Друга важлива праця Ю. Л. — це антологія "Розстріляне Відродження", видана у Парижі 1959 року у видавництві Польського літературного інституту. Ця антологія містить вибрані твори видатних українських письменників 20-х рр.: П. Тичини, М. Рильського, М. Зерова, П. Філіповича, М. Драй-Хмари, Є. Плужника, Т. Осьмачки, Б. Антоненка-Давидовича, Г. Косинки, М. Куліша, М. Хвильового та ін. Особлива цінність цієї антології полягає в тому, що тут уміщено також короткі змістовні статті про кожного письменника.

1962 року в англомовному науковому Шевченківському Збірнику, виданому в Голландії (за редакцією В. Міяковського і Ю. Шевельова), надруковано велику статтю Ю. Л. "Шевченко і його "Кобзар" в інтелектуальній і політичній історії століття".

1966 року Юрій Лавріненко тяжко захворів: йому зробили відкриту операцію серця. Ліва сторона тіла була паралізована. Але, незважаючи на тяжку хворобу, Ю. Лавріненко не припиняв своєї творчої діяльності. 1971 року в ж. "Сучасність" надруковано його статтю "Українська соціал-демократія (Група УСД) і її лідер Леся Українка." 1974 р. надруковано його працю про Василя Каразина та про заснування Харківського університету.

1971 р. у видавництві "Сучасність" вийшла в світ збірка вибраних статей Ю. Лавріненка "Зруб і парості". Ці статті раніше друкувалися в різних українських журналах. Тут уміщено літературно-критичні нариси про творчість знищених московським терором письменників, про старших письменників, що опинилися на еміграції й про сучасних молодих письменників на Україні й на еміграції.

1977 року Ю. Лавріненко друкує велику статтю про Павла Тичину ("Сучасність", 7-8, 1977). Дальшим продовженням праці про П. Тичину була велика стаття "Павло Тичина" і його поема "Сковорода". Ця стаття спочатку друкувалася в "Сучасності" (1980), а потім була видана окремою книжкою. У першій частині цієї статті автор розповідає про свої зустрічі й розмови з Тичиною. В одній із розмов із Ю. Лавріненком Павло Тичина призвався, що його поезії, витримані в дусі генеральної лінії партії, — це лише

"щит", яким він захищає себе від сталінського терору. У другій частині цієї статті подано огляд посмертного видання поеми Павла Тичини "Сковорода" (К., 1971).

Найновіша праця Ю. Лавріненка — це збірка його спогадів "Чорна пурга та інші спогади" ("Сучасність", 1985). Центральне місце в цій книжці займає спогад "Чорна пурга". Це фактично не так спогад, як талановитий художній твір про історію втечі двох в'язнів із концтабору. Відважні в'язні перебороли неймовірні труднощі, вони пройшли 800 кілометрів тундри й тайги. Але, кінець кінцем, їх піймали й привезли до того табору, звідки вони втекли. У цій же книжці вміщено спогади автора про події 1917-1918 рр. в його рідному селі, про професора О. І. Білецького, про Костя Буревія, про останню виставу "Березоля". У статті "Про самого себе" подано дуже короткі й неповні автобіографічні відомості. Книжка "Чорна пурга" закінчується бібліографічним покажчиком праць Ю. Лавріненка. Книжку прикрашають 18 фотографій із родинного альбому автора.

Неважаючи на дуже несприятливі умови для літературної діяльності — вимушена перерва через арешти, репресії, ув'язнення, перебування на каторжній роботі в радянському концтаборі, а потім в еміграційних умовах обмеженість часу на творчу діяльність і, нарешті, тяжка хвороба з 1966 року — Юрій Лавріненко багато зробив, залишивши цінний творчий доробок у різних ділянках, у яких він виявив себе як видатний український літературний критик, літературознавець, історик, публіцист, журналіст, есеїст, мемуарист, бібліограф і невтомний громадсько-політичний діяч.

Такі праці Юрія Адріяновича Лавріненка, якого ґрунтовна бібліографічна розвідка про український комунізм та російську радянську політику на Україні, фундаментальна антологія "Розстріляне Відродження", праця про Шевченка англійською мовою, його есеї про Павла Тичину, його "Чорна пурга" та інші статті й спогади — становлять цінний внесок в історію української літератури 20-60 рр. ХХ ст. та в новітню історію України.

Сердечно вітаємо нашого ювіляра й від редакції "Нових днів" і бажаємо йому попіщення здоров'я та дальших успіхів у його творчій праці.

У видавництві "Нові дні" ще можна набути книги

Гелія Снегірьова

### "НАБОЇ ДЛЯ РОЗСТРІЛУ ТА ІНШІ ТВОРЫ"

Книга в твердій оправі, має 492 сторінки й багато ілюстрацій. Ціна книги з пересилкою в Канаді 20 кан. доларів, в інших країнах — 20 amer. дол. Замовляйте книгу Г. Снегірьова не гаючись.

## БЕРЕСТЕЧКО

Музей-заповідник "Козацькі могили"...

Це біля його колиски стояли відомі письменники і громадські діячі України Максим Рильський, Михайло Стельмах, Юрій Збанацький...

Блукую поглядом по банях Михайлівської церкви (в ній стояв на молитві перед боєм Богдан Хмельницький) і намагаюсь уявити той червневий ранок 1651 року, коли дві армії — козацька і вельможнопанська, стояли отут на відстані польоту стріли, очікуючи сигналу до бою. Історики пишуть, що тоді впав густий туман, а коли він розвіявся, то навіть у найбезстрашніших, бувалих запорожців защемili серця. Король Польщі Ян-Казімір ішов напропаще: поставивши під рушницю майже все чоловіче населення Речі Посполитої, вирішив воднораз покінчити з визвольним рухом повсталого українського народу.

"Муж поради і розуму", Богдан Хмельницький знав силу польської, на той час країсої в Європі, армії. Озлоблена нищівними поразками під Жовтими Водами, Корсунем, Пилявцями, Зборовом, гоноровита шляхта вимагала реваншу. Належно оцінював гетьман і свого непевного союзника, кримського хана Іслам-Гірея III. Козацька розвідка вже віддавна доносila про таємний торг хана з польським королем. Знаючи, що від Берестецької битви залежить майбутнє українського народу, Богдан у переддень походу "вдарив у бубни на раду".

І козаки одностайно відповіли:

— Гетьмане! Бог і військо того хочуть, щоб ми ні в якому разі і не мирилися з королем. На ті ми й рушили, для того й прийшли сюди, щоб, коли орда й відступить від нас, всі ми при твоїй гідності будемо, або ж всі ми загинемо, або ж всіх ворогів лютих погубимо.

Орда таки відступила од них. На третій день бою...

Хмельницький сідає коня і, поставивши наказним гетьманом полковника Джеджелія та, проклинаючи долю-мачуху, мчить завертати хана. Аж біля Ямполя наздогнав гетьман охоплені панікою татарські загони. Та замість відповіді хан наказує зв'язати гетьмана по руках і ногах, вихваляється обміняти його на кількох мурз...

А козацтво?

Є в музеї незвичайний експонат: череп козака, на якому й нині можна вгледіти сліди восьми шабельних ударів: біля правого вуха згори й внизу, біля лівого, два — на правій скроні та нижній щелепі. І лише після восьмого удару (ним відтято голову) лицар випустив з рук зброю, виконавши до кінця свій ратний обов'язок перед вітчизною.

Як свідчить археолог Ігор Свєшніков (він впродовж кільканадцятьох років "копає" це багатостраждане поле), ще не знайдено жодного че-



У музеї - заповіднику

репа, потрошеного з потилиці, — запорожці та їхні побратими з далекого тихого Дону приймали смерть стоячи — чоло в чоло з ненависним ворогом.

"В одному місці, серед болота купчилися триста козаків, — свідчить французький історик П'єр Шевальє, — хоробро оборонялися проти величного числа тих, що атакували, натискали на них звідусіль. Щоб довести своє зневажливe ставлення до життя, яке поляки обіцяли їм подарувати, та до всього, що є найцініше, крім життя, вони витягали зі своїх кишень та чересів гроші і кидали їх у воду. Нарешті, геть оточені, вони майже всі загинули один за одним..."

Великий Кобзар писав:

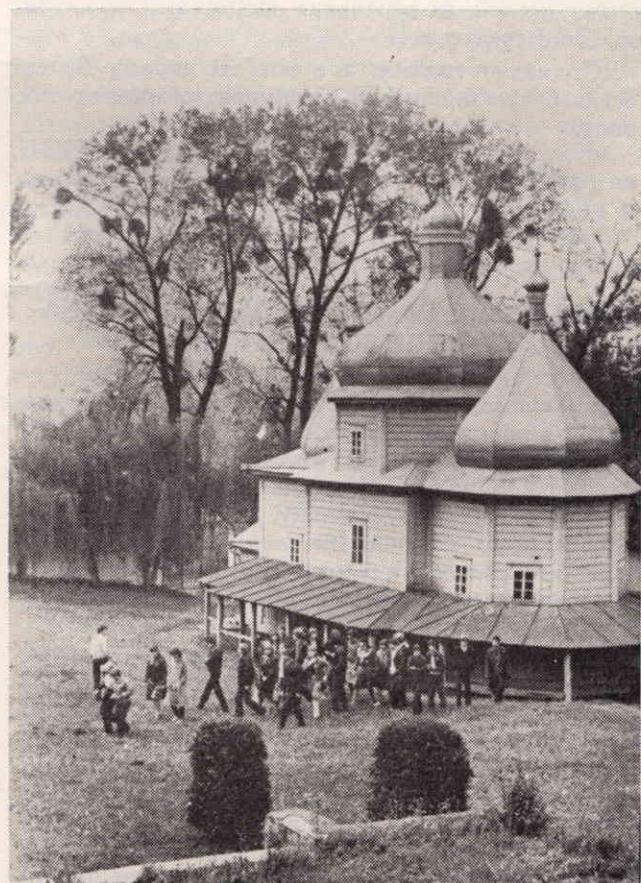
Нас тут триста, як скло,  
Товариства лягло!  
І земля не приймає...

Залишився один, сам бився протягом трьох годин, витримав стрілянину, потім узяв косу і відбивав нею всіх, хоч і сам був прошитий чотирнадцятьма кулями. Король подивувався і звелів крикнути, що дарує мужньому козакові життя, коли він здається. На це останній відповів, що хоче лишень одного — умерти як справжній вояк.

"Козацькі могили" чи не єдиний у світі музей не перемоги, а поразки, що врешті-решт стала перемогою.

"Ой, чого ти почорніло,  
Зелене поле?"  
"Почорніло я од крові  
За вольну волю.  
Круг містечка Берестечка  
На чотири милі  
Мене славнi запорожці  
Своїм трупом вкрили..."

— сумно писав Шевченко. Народні перекази стверджують, що був Тарас на цьому острові року 1846-го, низько вклонився землі, політій козацькою кров'ю...



У цій церкві молився Богдан Хмельницький перед битвою.

Тепер це багатостраждане поле — державний заповідник. Його не можна орати, на ньому не можна сіяти... Від ранньої весни до пізньої осені зеленіє воно, вітер голубить траву, мов козацькі оселедці...

Немає тут експонатів, які б не хвилювали серця та не збуджували думку. Ось гаманець козака, що не доплив усього кілька метрів до рятівного берега. В гаманці: кулі, кресало, гудзики, монети, і... в окремому потайному відділку — жіночий перстень. Хто його подарував козакові? Кохана? Сестра? Дружина?

Або речі двох хлопчиків. Виявляється, що на віть діти воювали тоді за свободу й незалежність рідної землі. Старший виносив на плечах меншенького з болота на сухе. І, можливо, виніс би, та не посомомився знавісній шляхтич осквернили свою шаблю, а заодно й честь дитячою кров'ю.

Стишую кроки перед погруддям невідомих героїв: українського та донського козака. І знову постає перед очима поле, "на чотири мили"... Та даремно шляхта святкувала тоді перемогу. Легендарний Богун, перебравши владу в свої руки, зумів вивести через, здавалося б, непрохідні болота головні сили козацького війська. І Хмельницький, всього через рік, під Батогом, у дводенній битві вщент розіб'є королівську армію під орудою гетьмана Калиновського. Замість звичного бойового кличу "Слава!" козаки, врубуючись в лави гусарів та німецьких найманців, вигукували: "За Берестечко!"

...Спливли століття, а в пам'яті народу Берестецька битва лишається нетлінною сторінкою по-двиду.

Микола ЛИТВИН

## ДОПОВІДЬ Д-РА Л. ЛУЦЮКА НА МІЖНАРОДНІЙ КОНФЕРЕНЦІЇ

Д-р Любомир Луцюк, науковий співпрацівник кафедри Українознавчих Студій при Торонтонському університеті, взяв участь в конференції Міжнародної Асоціації Соціологів, яка відбулася від 14-го до 16-го червня в Дубровніку, Югославія. Д-р Луцюк прочитав доповідь на тему: "Неперебачені наслідки переселення біженців: досліди над іміграцією українських біженців до Канади після Другої світової війни".

Деякі доповіді, відчитані на конференції в Дубровніку, а між ними й доповідь д-ра Луцюка, будуть видрукувані в наступних числах журналу "Інтернешенел Майгрейшен".

---

Так, — це тяжко. А все таки, — скільки передплатників ви приєднали для "Нових днів"?

---

## В ДЕСЯТИРІЧЧЯ СМЕРТИ МИХАЙЛА СОСНОВСЬКОГО

В місяці липні минуло вже десять років з того часу, як несподівано відійшов з цього світу видатний український публіцист, громадський діяч і багатонадійний політичний муж св. п. д-р Михайло Сосновський.

Михайло Сосновський був довший час редактором "Гомону України" і провідним членом Організації Українських Націоналістів (ОУНБ), на форумі якої виступав "проти внутрішньої української громадської та партійно-політичної боротьби і самознущування, знаючи, що передумовою нашого розвитку і росту є здорове суперництво (не ворогування!) на базі... плюралізму. Таке суперництво буде корисним і для всього народу, і для окремих груп. Всякі тенденції до монополізації українського громадського і політичного життя будь-яким чинником — в засаді шкідливі і їх треба поборювати"...

Мабуть за подібні "еретичні" думки М. Сосновського виключили з організації ще зажі він устиг стати її провідником. Деякий час Михайло Сосновський був директором Світового Конгресу Вільних Українців, а перед своєю смертю став редактором газети "Свобода", яку підніс на небуваний для неї рівень.

На жаль, людська пам'ять коротка, а людська вічність часто недієчна. В 10-річчя передчасної смерти Михайла Сосновського його праці й заслуг не згадали належно ані його колишні партійні друзі, ані організації й пресові органи, яким він вірно і вміло служив. За десять років не вияснено навіть причин і не виявлено спричинників його таємничої смерті. З чого можна зробити лише висновок, що наші "Служби безпеки" (чи як там вони тепер звуться) не виконують своїх завдань.

Чтачів, які хотіли б познайомитись більше з життям і діяльністю Михайла Сосновського відслинаємо до присвяченого йому числа "Нових Днів" за липень-серпень 1978 р. та до його монументальної книжки "Між оптимізмом і пессимізмом; вибрані статті і есе 1968-1975", що вийшла в Торонті 1979-го року.

Вічна Йому Пам'ять!

Редакція

## НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ УІТ В ТОРОНТІ

Першого червня ц. р. відбулась у приміщенні Інституту св. Володимира наукова конференція Українського історичного Товариства, присвячена 20-річчю існування УІТ та 100-ччю з дня смерті визначного українського історика Миколи Костомарова. На конференції прочитано такі доповіді: Д-р Любомир Винар — "Слово про УІТ і завдання українських істориків", д-р Мирослав Небель — "Мазепа в оцінці Вольтера", д-р Теодор Мацьків — "Мазепа в оцінці Костомарова" і д-р Ол. Домбровський — "Вклад галицьких вчених у вивчення ранньої історії України-Русі".

"НОВІ ДНІ", жовтень 1985

## СЛОВО ВДЯЧНОСТИ

З нагоди ювілею "СУЧАСНОСТИ"

Що "СУЧАСНІСТЬ" у цьому році переступає поріг свого першого чвертьстоліття, а краще сказати — заокруглює вік своєї дозрілої молодості, мені невипадково нагадав... Олександр Петрович Довженко. Дуже широко це кажу. Мотиви — крім загальних, зумовлених свідомістю національного обов'язку, ще й суто особисті, чуттєві, зворушливі. У своїх спогадах я вже написав якось про деяшо — далеко не все — особисте, пов'язане з двотижневим щоденним контактом із Довженком, але живий образ Олександра Петровича переслідував мене, з'являвся перед моїми очима дуже часто — і в звязку з чиємись згадками про нього, і без того. Не раз і не два поривало мене викласти на папір і все те, що буде далі сказане тут, або й більше, та все щось мене спиняло: може хотілося дочекатися особливої нагоди... Напливали думки й просилися випустити їх на волю, наприклад, після моого редактування статті про великого Сашка — понад рік тому — для "Нових днів", статті О. Тарнавського; хвилювало мене велике бажання своє написати — після прочитання Кошелівцевої книги "Олександр Довженко". Тож, повторюю, невипадково тойтаки Довженко посадив мене писати оце — приурочивши до ювілею нашого такого поважного журналу: сказати тепле слово великої вдячності всім тим, хто прислужився виданню довгожданої книги про нього, солідному виданню, подбати про яке я й сам уже закликав, бувши редактором "Нових днів" (див. випуск цього журналу за лютій 1975 р.). Закликав такими словами:

На кілька місяців спізнилися ми віддати належну шану великому Сашкові з нагоди його 80-ліття, а винні в цьому тільки ми самі. Та не тільки в цьому винні — на ще більший жаль наш і великий сором: занадто мало ще всі ми знаємо про життєву й творчу долю свого геніяльного сучасника, не дослідили й не записали до народної пам'яті й сotoї долі з того, що треба знати і нам, і нашадкам нашим про прометеївський дух Довженків — чим він жив і горів, що і як робив, що дуже хотів, але чомусь не міг зробити, від чого так рано згоріло його велике українське серце. До 100-ліття з дня народження О. П. Довженка маємо досить часу, щоб виконати бодай ту долю нашого національного обов'язку, яка ще під силу нам, — все, що знаємо про Олександра Довженка, зібрати й упорядкувати, зробити "знаки пам'яті" про великого сина нашого народу. Ще багато серед нас є тих, що особисто знали його, і можуть, якщо захочуть, багато чим доповнити вже відоме про нього. Тоді з того світу не будуть доно-



О. П. Довженко в дії (під час знімання фільму "Щорс" під Черніговом в лютому 1937 р.)

ситься докори й нам від Сашка за наші "жалюгідні зідхання" та за "прокляте мовчання" (У лапках — слова Довженкові).

Так апелюючи в 1975 році, мав я на увазі всіх колег, а як найпершого — таки ж і близького земляка Довженкового — Івана Максимовича Кошелівця, головного редактора "Сучасності". З ним я тоді спорадично й листувався. Як сталося, що Іван Максимович написав, а видавництво "Сучасності" встигло видати друком книгу про Довженка, не знаю. Але знаю те, що в 1980 р. головним редактором "Сучасності" був Юрій Шевельов. Мабуть, цього вже було більш ніж досить, щоб Кошелівець таки мав добру волю й відповідне надхнення написати, а видавництво випустити в світ ту дуже потрібну книгу — чи не при потужному сприянні та підо впливом нашого наукового світила — Юрія Володимировича Шевельова.

"Життя таке коротке. Поспішайте творити добро." — Це так писав Довженко в листі до сестри, жовтень 1952 р. Добро творив Кошелівець — писавши книгу "Олександр Довженко". Спираючись на титанічними зусиллями добуті джерела — далеко не всі надійні чи вірогідні, зумів Кошелівець добре в них (джерелах) розібратись — і з успіхом упоратись, попрацювавши за принципом: аналіза, синтеза, висновки. Старанно і вдумливо, як це бачимо читаючи, він це робив — і показав увесь образ Довженка в правдивому світлі, відсортувавши й відкинувши соцреалістичний намул, словесну лузгу й спрошенські та поверхові тлумачення Довженкової творчості, як і явну неправду, вільно і невільно приписувану Довженкові. Відповів дослідник Кошелівець добрим ділом на Сашкові докори — як прокляте мовчання, жалюгідні зідхання та лінівки робити знаки пам'яті, відомо кому адресовані. За себе Іван Максимович відповів, лишивши досить простору — багатьом іншим... І тим, що особисто знали Довженка, співпрацювали з ним. Двох я особисто добре знаю — один із них у Монреалі

благоденствує, а ще один — у Сіетлі. Обидва з театральною освітою й велики шанувальники свого вчителя — Олександра Петровича. Не знаю, чи вони самі вже обізвалися із належною вдячністю до Кошелівця, котрий не був у житті знаний з Довженком.

\*\*

Що можу я сказати про Довженка від себе: про історичні та випадкові факти — з ним чи його ім'ям пов'язані, отже й про свої жалюгідні може зіхання наслідком почутого, баченого й пережитого — з беззастережною прихильністю до нього, з великим захопленням і замислюванням до його таланту і дуже проглядного його бажання робити добро своєму народові. Мені здавалося і здається, що його я завжди розумів — що він був цілком свідомий своєї величині і тих небезпек, серед яких він змушений був жити. Мучитись, каратись, тяжко зіхати і напевно плакати. Але не каятись, не втрачати надії, а Морозовими словами — "гілки надії" (див. "Зелене дерево Антонича", "Сучасність", лютий 1981, на стор. 32).

Ніколи ще перед тим не бачивши живого Довженка-кінорежисера, я несподівано почув, а потім і прочитав у "Вечірньому Києві" горевінні Сталінові слова: "Товаришу Довженко, за вами борг — український Чапаєв". Це було в літдрамсекторі УРК (Українського Радіокомітету, центрального) — на початку 1935-го року (в лютому?): я сидів у секторі в ролі коректора — рядочком із черговим літредактором Овсієнковою, яка й принесла для нас примірників п'ять "Вечірнього Києва", де вона вночі працювала літредактором також. Ще й не дочитали ми сенсаційного повідомлення, як старший редактор Кузек Сергій Михайлович випалив: "Сашко попався — как кур во щи..." На це заввідділу (сектору) Мамонтов Борис Михайлович — аж стільцем за скрипів, тривожно кашлянувши: мабуть, дуже стривожився тим, що його друг Сергій Мих. зопалу ляпнув. На щастя, саме тоді в секторі (була обідня перерва) нікого непевного не було — навіть Карасьов (шпиг над нами) повернувся з ідаліні, коли Мамонтов устиг уже розпорядитись, щоб ми поприпадали до свого діла; Кузек потурив — ніби так треба було — до радіотеатру, а секретарку Міліцу ще кудись... Овсієнко й я — так, мовляв, треба — мали прискорити приготування текстів, бо ось-ось, як гримав на нас Мамонтов, мають поприходити артисти по свій готовий матеріял. Так що той Карасьов уже не мав — і не смів — до кого говорити про відому вже йому сенсацію.

У пресі тоді своє робилося, а в радіослужбі — суєта велика: на гвалт міняли програму пересилань, впихаючи скільки вліз балаканини про Сталінове бойове завдання — про фільм "Щорс", про його соратників з їхніми біографіями, про фантастичні Щорсові діла на Чернігівщині. Але чомусь найменше згадувалось — про головного виконавця Сталінової примхи, цебто про Довженка. І коли хтось наївно питав нашого старшого

редактора Кузека, чому майже нічого немає про режисера Довженка, той (Кузек) поглядом скерував цікавих до Мамонтова, а Мамонтов, коли й до нього зверталися, — "не мав" часу відповідати.

Нас звідусіль завалювали зливою одкровень про фактичних і вигаданих щорсівців — і кожний непрошений кореспондент наперед вимагав гонорару — як за "найважливіші" свої і найправдивіші фактичні дані. Про щорсівців були ті дані й про Довженка. Мамонтов купами ніс те все до начальника республіканського радіомовлення Долгіна Олександра Ілліча (27-річний висуванець, єврей). Чимало тієї писанини приносив до сектору начальник Долгін, кажучи: "Самі з того вибирайте, що влізе." А про Довженка не приносив назад нічого, і не казав про те нічого. Було ясно. Мені ще дужче після того припав Довженко — і до серця, бо й сам я належав до неблагонадійних.

А в пресі також — писалося аж занадто багато про "українського Чапаєва". Повідомлялося, що деякі ролі в "Щорсі" гратору жили ще соратники Щорса — командарм Іван Дубовий, генерал-лейтенант Квятек... Про режисера Довженка — писалося дуже сухо і мало, а фото його уникали друкувати, дуже зрідка десь у місцевій газетині хтось притулить до тексту. А живого Сашка в Києві ніхто бачити не бачив. Я до того часу ніколи і ніде живого Довженка ще не бачив, хоч дуже цікавився. Кого не спитаю, ніхто не міг сказати, чи й побачу. "Сашко попався..." — дозвінili в моїх вухах слова Сергія Кузека.

...Тільки Дубового чи не в травні 1935 року вперше якось побачив, як він салютував учасникам якихось маневрів між Києвом і Святошином: височений, довгобородий, з чотирма ромбами в петлицях, лице ще дуже молоде. А вже командарм, заступник Якіра й начальник київського гарнізону.

...Який малий наш світ: навесні 1936-го року я на авдієнції в директорки всеукраїнського літвидаву — вул. Пушкінська 8, у Києві — у Олени Дм. Чередник, високої і кремезній молодіці. А був я в літвидаві, як і десятки осіб у приймальні, прохачем чогось на переклад. Ще перед тим як прийшла моя черга ввійти до Олени Дмитрівни в її розкішний кабінет, мав я чимало часу поговорити з уже знайомими завсідниками (Анат. Волкович, Леонід Скрипник, Петро Йос. Горецький та ін.) та через них познайомитися з іще кількома шукачами підробітку перекладами, серед яких був і Олександер Варавва (тут відомий більше як Кобець). І це він перший сказав мені, що директорка літвидаву — це дружина командарма Дубового, тоді вже командувача Харківської військової округи. І саме тоді, як я, ввійшовши, почав був переходити з нею до діла, почувся телефон до неї. Чую: "Я, Миколо Платоновичу, цього тижня не поїду до Харкова: чоловік сам сюди приїхав, Довженко вже бере його в роботу..." І пообіцяла Бажанові, що може прийняти його в суботу. Мабуть, Бажанові був також

зрозумілий, як і мені, той привідний момент — у яку саме роботу бере Довженко чоловіка Олени Дмитрівни, бо не ставила вона точок над *i*, а Бажан не допитувався. Помітив я, що голос в Ол. Дм. трохи дрижав, коли вона інформувала Бажана про місію чоловікову в Києві саме тоді. Недарма її голос дрижав: уже шаліла єжовщина, а її чоловік влив у ту загадкову чи підозрілу затію зі Щорсом — хто міг знати, що руками Єжова зробить Сталін з учасниками в фільмі "Щорс"? Особливо в тому разі, якщо Довженко не догодить чимось Сталінові? У моїх вухах і тут продзвенів голос Сергія Кузека: "Попався Сашко..." Тож чи не могла думати Олена Дмитрівна, що попався й Дубовий?

Мене опанувало якесь недобре почуття. Мені відкортило виклянчувати хоч одну "Повесть Белкина" на переклад (тоді була посилена підготовка до відзначення столітніх роковин смерті Пушкіна). Директорка Чередник, мабуть, забула, на чому була перервана наша комерційна розмова, а я поспішив попрощатися... Чомусь щеміло мое серце.

\*\*

Два тижні — дуже близько біля Довженка: від 17 лютого до 4-го березня 1937 р. в Чернігові. Великий режисер керує з височенького помосту фільмуванням дуже важливого кадру — тріум-

фального здобування Чернігова силою дивізії, якою командував Микола Щорс. На баскому коні, який також навчено грає свою роль, виконавець Щорсової ролі (актор Микола Каїрець?) помпезно вигукує, звертаючись до партизанського війська на конях і на санях: "Бойци, поздравляю со взятием Чернігова!" Чомусь російською мовою. Це з цього кадру почалася наша місія — першої чоти (взводу) першої учбової сотні (роти) прожекторного батальйону бригади ПВХО з Києва; присвічувати з прожектора в темну пору доби. Біля одного прожектора — моя залога: Декуш (нумер 1-ий, пильнував мотора в авті), я (нумер 2-ий, пильнував вольтової дуги удвох із Борисом Петрушевським), Лев Стражмейстер (нумер 4-ий, а чого пильнував — уже й не пам'ятаю). Між іншим, знаю, хто й де саме тепер перебуває зі згаданих членів моєї залоги біля прожектора (крім одного — Декуша): один в Австралії, один у Львові... ...Заходила та ніби Щорсова дивізія для того кадру — раз, два, багато разів. Кілька днів підряд. Режисер був невдоволений з ефекту — не казав, з чайого саме виконання був невдоволений, але на виконавця ролі Щорса сердито покрикував, обома руками вимахуючи — і аж присідаючи та обертаючись на закаблучках на всі 360 градусів; він просто кипів, жаль було дивитися на нього; а вслід кінноті поглядаючи — безнадійно хитав головою...



## І В М      А Й Б і е М КОМПЮТОРИ

в англійській або українській мові  
в Канаді можна набути в:

**BAYER BUSINESS MACHINES LTD.**  
N. C. DIV.

1339 Matheson Blvd., Mississauga, Ont., L4W 1R1  
Tel. (416) 624-4001, 624-4002

**I B M**

**КОМПЮТОРИ НАЙКРАЩОЇ ЯКОСТИ**  
**CADD/CAM**

для

інженерії, бухгалтерії  
РЕДАКЦІЇ

Повний склад українських літер  
в кількох розмірах.

"Софтвер" змінює з українського на  
англійське або з англійського  
на українське.

в США:

**XENOTECHNIX**  
P. O. Box 102, Cheltenham, Penna. 19012  
Tel. 215-382-2970

Жалюгідна була та кіннота — колгоспні шкапи, пожалувані в розпорядження вибагливого режисера. Як міг Довженко з таким матеріалом додіти Сталінові?! Мав рацію — думав собі — Сергій Кущек, сказавши ще два роки перед тим, що попався Сашко...

Тільки раз зайшов був Олександер Петрович, у супроводі нашого командира сотні й політрука, до нашої ніби казарми — до відведеного нам приміщення на Мазепиному подвір'ї — над Десною в Чернігові. А чи не тому він більше не хотів заглянути до нас, що під час цієї його першої розмови з нами в "казармі" наш кольоритніший за Швейка солдат-курсант Аркадій Виноградов каркнув на всю горлянку: "Спасибі товаришеві Довженкові за франзольку і смачну чайну ковбасу!" (де за щоденну даровану нам від Довженка перекуску між сніданком і обідом). А така дика фраза в той час була стократ обтяжливішим і грізним співзвуччям із оклепаним і зловіщим "Спасибі т. Сталінові..." — у прерізних глузливих комбінаціях слів серед зголоднілих народних мас. Дуже легко було уявити, як той "жарт" Виноградова вразив і образив Довженка, виконавця Сталінового соцяльного замовлення. А що в командирів наших від того пішла душа в п'яти, було також видно. У нашій пресі вже друкувався короткий уривок з моїх спогадів і ще про дещо з двотижневої історії про зустрічі з Довженком у Чернігові, а зокрема про мої розмови з Олександром Петровичем (1937 р.).

Додаймо: це був період (етап) етушеної до крайніх меж атмосфери єжовщини, наближався — те відчував і розумів Довженко — сталінський розгром верхівки збройних сил (Тухачевський, Якір, Дубовий...), а в фільмі "Щорс" уже прославляє Довженко (сценарій був його!) не одного загроженого... Хрущову в 1956 році легше було називати Єжова дегенератом. А він, той Єжов, навідувався й до Києва в 1936 й 1937 рр. — ми його відчували... Недарма ж у 1939 р., 8 грудня, Довженко писав своєму другові Соколянському: "...Зробив я "Щорса". Дуже трудна була картина, і одняла вона у мене здоров'я на 5 років добрих. I досі ще не одійшов." Фактично, як нам відомо, — ніколи вже він "не одійшов" — до самого 1956 р., до повільної смерті в неволі.

Бож пережив після лютого 1937 р. — розлуку й тяжку муку: розлуку з тими, що під його режисурою були вже зафільмовані — Дубовий, Квятек та всі інші щорсівці. Був би Щорс живий і його б не минула сталінсько-єжовська коса. Замість докінчили фільм, у якому смертельно поранений Щорс умирає на руках свого найближчого соратника — Дубового, — вимушений був Ол. П. написати новий сценарій — для такої собі хроніки... Так справдилися Кущекові слова — попалися і Довженко і щорсівці. Та й сам той Кущек: живши в Києві, я довдався від кол. співробітників з радіоцентр, що Кущека підслухав Карасьов: нібито сказав потиху Кущек Мамонтову про новий гучний процес у Москві: "Чергова прем'єра." I зникли обидва ті безповоротно...



Портрети батька та матері Олександра Довженка в залі будинку-музею в його рідній Сосниці на Чернігівщині.

Довженкові була призначена золота клітка в Москві, заборона жити в Києві і на Україні взагалі. Про ту свою недолю так посмів Довженко написати в щоденнику (тоді таємно): "...Невже любов до свого народу є націоналізмом? Чи націоналізм — у непотурannій глупоті людей чиновних, холодних діляг, чи в невмінні художника стримати сліззи, коли народові боляче? Нащо Ви (це до Сталіна він так звертався) обернули мое життя на муку? Для чого одяли в мене радість? Розтоптали чботом мое ім'я?

(Щоденник, 2. VII. 1945 р.)

Бачив я Олександра Петровича в Чернігові — по двох роках його мученицької праці над "Щорсом". Був він точнісінько таким, як бачимо його на вміщенні серед цього тексту світлині: фактично скорбний вираз обличчя, та сама шапка, з-під якої виразно показувалась передчасна сивина (мав 42 за плечима), пальто з хутровим коміром те саме. Коли він був лицем до мене й говорив, був нерухомий; говорив дуже короткими фразами, окремим словом ще частіше; обережно жартуючи, усмішку в очах і на губах помітно стримував; коли мовчав і слухав, очі були сумовиті, з них проглядала глибока-глибока задума з тривогою, а він же не таким був, за свідченнями його вірних друзів, був веселий і говіркий; у нас він сам до розмови майже нікого не спонукував, продовжувати розмову — не заохочував, радше навпаки — тактовно заокруглював; бувши в розмові з політруком, випромінював з очей більшу проникливість і недовір'я або — як мені здавалося — ховав у глибині очей думку про можливого падлюку, якщо не про самого Сталіна...

...Образ Довженка на обкладинці Кошелівцевої книги ("оформлення Якова Гніздовського") — просто не сходиться з рисами лица оригіналу: ні формою, ні експресією. А волосся на голові Гніздовський виклав Довженкові за своїм улюбленним стандартом — як і баранам на одному з його (Гніздовського), малюнків. Сталося, отже,

щось таке, як у Пікассо з портретом Сталіна. Довженко був також мальяр-карикатурист (підписувався — Сашко). Був би він тепер живий, якби він розмалював Гніздовського?

\*\*

Було б може й досить, та однога ще оминути не можу: про Довженка-письменника, а передусім — автора "Зачарованої Десни". Про Гоголя в Довженкові — не тепер: цього разу пишу я не на тему про, а з приводу, тому обмежуюсь лише згадкою.

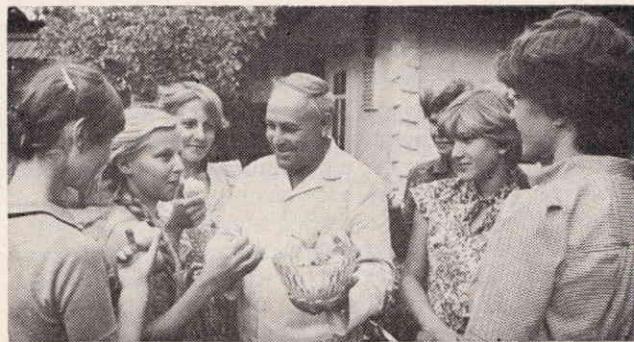
Був би довше живий Довженко та якби не був у кайданах, який би епохальний фільм побачив світ під однойменною назвою — "Зачарована Десна"! Дехто тут Юлію Сонцеву ганить, що вона не впоралась із фільмом "З. Д.", а чи найбільше тому, що вона росіянка, не змогла чи й не хотіла злагнути змісту й духу чоловікового твору (вона ж — дружина Олександра Петровича). У цьому, мабуть, треба ще розібратись: вона ж бо внучка одного з мені дуже добре відомих Сонцевих, а Дм. Дм. Сонцев був власником багатого маєтку в моєму селі, його ім'ям названому — Сонцівка (на Донеччині). Бувши підлітком,чув я від старших людей у Сонцівці, що наш поміщик був "із хахлів": як його батько чи дід купував собі дворянство, то змінив і прізвище з Солонець (здається) на Солнцев. Дружина Дм. Сонцева, як чув я в Сонцівці, говорила з усіма тільки по-українському. А хто того не знатав у Києві: самих професорів там була ціла купа — Сонцевих, які писалися українцями, викладали українською мовою. Та більше про це все та пов'язане з ним уже написане в моїх спогадах, які чекають мецената-видавця. Там я сміливіше й ширше пишу — там можна, а ось тут — не хочеться мені бути в конфлікті зі скромністю. Не випадає тут розводитися, бо й місця мало. У тих моїх спогадах сказано й про Бориса та Івана Сонцевих, братів Дм. Дм-ча; про ту Сонцівку, в якій народився Дм. І. Яворницький та була перейменована на Борисівку (на Харківщині); і про Іванівку десь на Полтавщині — Сонцівкою вона ніколи не називалася; навіть і про те, хто був першим управителем у моїй Сонцівці (май прадід Радивон), а хто другим (Сергій Прокоф'єв старший, батько композитора); ба навіть і про те, як моя Сонцівка називалася до перейменування — Соснівкою чи Сосницею, бо перші поселенці були переважно з Чернігівщини, село було започатковане в 1778 році — по зруйнуванню Січі...

А тим часом нехай живе і процвітає ювіляр "Сучасність"!

---

**НЕ ЗАБУДЬТЕ  
ВІДНОВИТИ  
ПЕРЕДПЛАТУ  
СВОЄЧАСНО!**

---



... А життя пливе, як повноводна Десна. Молода зміна куштує яблука з Довженкового саду.

## 60-РІЧЧЯ БОГДАНА ЧОПИКА

Цього року тихо й непомітно сповнилося 60-річчя д-ра Богдана Чопика, професора слов'янських мов університету Юти, мовознавця, літературного критика, поета й виховника, що багато причинився до вивчення й популяризації української літератури на Заході.

Народився Б. Чопик у Галичині 1925 року. Під час війни, ще юнаком, брав участь у визвольній боротьбі. Вищу освіту завершував уже за кордоном: ступінь бакалавра отримав у Бірмінгемському університеті в Англії 1953 року, а магістерський диплом у Колорадському університеті 1962 року. Після захисту докторату в 1970 році безперервно викладає славістичні курси в Університеті Юти.

Однак досі найбільшим осягом д-ра Чопика є його постійне дослідження української мови й літератури. Внаслідок цього з'явилися його *Системи фонем сучасної української мови* (Мюнхен, УВУ, 1970) та численні статті й рецензії в українських журналах і часописах, як таюж у *The Ukrainian Quarterly*, *Nationalities Papers*, *Jahrbuch der Ukrainekunde*, у симпозіюмах наукових товариств і т. п. В одному лише квартальнiku *World Literature Today* він умістив багато рецензій на українські видання, що виходять у світ на американському континенті — в США й Канаді. Не цурається він і українських книжок, надрукованих в Україні, критично оцінюючи їхніх авторів.

Викладацька праця та наукова діяльність не завжди задовольняють проф. Б. Чопика. Ще замолоду він віршивав, а оце зовсім недавно випустив у світ збірку *Поезія* (1983), складену переважно з рідкісних у нашій літературі азійських форм — танка, гайку, рубаї. До цієї книжки він додав і власне дослідження згаданих жанрів. Із приблизно 150 гайку наводжу хоч би ось цю поезію, що має 17 складів (5 + 7 + 5), у згоді з сувереною вимогою форми:

Злітає листок,  
Немов пурхає птиця, —  
Бореться життя! (Поезія, с. 42)

А от зразок Чопикової танки ( $5 + 7 + 5 + 7 + 7$ ), належно дотриманої форми, що — як сонет чи октава у західньому світі — дисциплінують поета:

На дрібнім піску  
Тихого океану  
Я проти вітру  
Сиджу й крізь мокрі очі  
Дивлюсь на свою будку. Поезія, 65)

Поетична творчість Богдана Чопика — новизна в українській літературі. Автора гайку й танки можна сміливо назвати пionером у поширенні нових жанрів і практичному засвоєнні їх українською мовою.

З нагоди ювілею, годиться згадати, що д-р Чопик, справжній соборник, не цурається громадської праці. Колись він був активним у "Пласті", а тепер час від часу, подорожуючи, виступає з доповідями на актуальні теми. Завершивши шостий десяток свого життя, наш ювіляр у добруму здоров'ї, повний енергії, бадьорий духом. Тож побажаймо йому нових успіхів у науковій діяльності й поетичній творчості. Від нього ще можна багато сподіватися — не так, як від тих ялових кабінетників, що на високих посадах із добрими платнями поховалися в свої мушлі й не проявляють жодної діяльності для української науки чи літератури.

Яр СЛАВУТИЧ

### КНИЖКА І ТЕЛЕВІЗІЯ

Загальno вважають, що телевізія вплинула негативно на читання книжок. Але статистика цього не підтверджує. В 1950 році, на початку "телевізійної доби" у США друкувалося 11,000 книжок. Майже 30 років пізніше (1979), коли до телевізії долучились і комп'ютери, продукція книжок у США зросла вчетверо, до 45,182.

### 535 МИЛЬ КНИЖКОК...

Найбільшою бібліотекою в світі є бібліотека американського Конгресу у Вашингтоні. Вона є третім по величині будинком у столиці США (після Пентагону й Федерального Бюро Інвестигацій). Бібліотека має 535 миль книжкових полицеь, а на них 20 мільйонів книжок і 400,000 періодиків 478 мовами світу. Річний бюджет Конгресової Бібліотеки становить понад 250 мільйонів доларів.

**ЗРОБІТЬ КОРИСНУ ПРИСЛУГУ СВОЇМ  
ПРИЯТЕЛЯМ: ПОДАРУЙТЕ ЇМ  
ПЕРЕДПЛАТУ ЖУРНАЛУ "НОВІ ДНІ"!**

## НА АКТУАЛЬНІ ТЕМИ:

M. ВОСКОБІЙНИК

## УКРАЇНСЬКІ ВІЗВОЛЬНІ ПЕРСПЕКТИВИ І РОЛЯ УРДП

(Доповідь на 9-му з'їзді УРДП 25. 5. 85 р. з деякими доданими міркуваннями і уточненнями)

### НАША ІДЕЙНО-ПОЛІТИЧНА ЛЕГІТИМАЦІЯ НА ЧАС НАШОГО 40-РІЧЧЯ

#### 1. Загальні ствердження

Дев'ятий з'їзд Української Революційно-Демократичної Партиї відбувається в 40-ліття створення на руїнах Другої світової війни цієї української партії нового типу, озброєної досвідом життя її творців і членства під двома тоталітарними режимами — комуністичним і нацистським. Її творці вирости в системі совєтсько-комуністичного терору, концтаборів, національної нівелляції і безмежної експлуатації колоніяльним режимом Москви, а гартувались в умовах війни і німецької окупації та національного опору обом поневолювачам України.

Основним покликанням УРДП було і є боротись за державну незалежність України та захищати в Україні інтереси не якої однієї кляси чи прошарку населення, не носіїв будь-якої диктатури або "касти кращих", як це пропонують всі без винятку форми тоталітаризму, а інтереси всіх кляс і всіх складників українського народу. Ідея демократії, народоправності була і є головною мобілізуючою ідеєю УРДП, як протиставлення комуністичному та будь-якому іншому тоталітаризму. Це відповідає ідейним прагненням українського народу на теперішньому етапі його історичного розвитку і в цьому полягала новизна партії, що протиставлялася тоталітаризму всіх мастей, включаючи й прояви тоталітаризму українського.

За 40 років свого існування УРДП озброялася політичним досвідом, розбудувала свої чіткі програмові позиції, виявила себе великим об'ємом проробленої праці, конструктивною участю в політичному й громадському житті діаспори, зокрема в органах Державного Центру Української Народної Республіки в екзилі, у письменницьких і журналістичних організаціях, у радіопересиланнях в Україну, в праці наукових установ, у виданні цінних книжок, у безперебійному функціонуванні своїх пресових органів, у творчій праці її видатних особистостей, твори яких були переведені на чужі мови, а деякі з них стали й інтернаціонально відомими.

Домінуючим стимулом для розвитку УРДП й праці її членів було шукання реальних шляхів

визволення України... Програмове спрямування й орієнтаційна ставка УРДП блискуче виправдували себе досі і напевно виправдають себе в майбутньому, бо центральним елементом політичної концепції УРДП є орієнтація на реально наявні в Україні і в цілому комплекс СРСР національні й соціальні дійові сили.

Конкретно це означає орієнтацію на внутрішні, потенційно революційні сили демократичного руху в Україні, СРСР і Східній Європі, що не включає також тих сил еволюційного напрямку в демократичному русі, які своїм змаганням за демократичні перетворення становлять собою частку одного визвольного процесу в історичній перспективі. Саме ідейно-творче сприяння розвиткові цього, революційно-демократичного за своєю суттю, визвольного процесу поставила своїм головним завданням УРДП, надаючи першорядної ваги передусім праці в сфері революційно-демократичної думки, — як про це мовиться й у нашій програмі:

УРДП вважає своїм головним завданням нині розбудову конкретних форм ідейно-політичної співдії з усіма силами внутрішнього революційно-демократичного процесу в Україні та з широкими масами українського народу взагалі... Саме для цього УРДП вважає передусім за конечно й особливо потрібну глибоку розбудову революційно-демократичної дії. ("Програма УРДП", Вид. ЦК УРДП, 1971, ст. 36).

Такою в загальних рисах є наша ідейно-політична легітимація на час нашого 40-річчя.

## 2. Головні принципи, що визначають сутність УРДП

Цих принципів, як я їх бачу, є шість. У чому ж вони полягають?

Перше. Ми є партією національного визволення і державного будівництва, а не партією будь-якої соціально-класової революції, як це характеристично, наприклад, для російських протирежимних партій. Для національно-визвольної партії, звичайно, соціальні цілі також є дуже важливі як, наприклад, ліквідація напів-рабської колгоспної системи, але вони є невід'ємними вимогами й завданнями всебічного визволення національно поневоленого народу.

Друге. Ми є партією демократичного світогляду. Цим самим ми є проти будь-якого тоталітаризму — як комуністичного, так і фашистсько-нацистського. Обидва ці ідеологічні близнюки-антитоди вірують у їхнє виняткове покликання накидати свою долю всім клясам і всім народам. На жаль, на еміграції одна консервативна частина ОУН, що вважає себе "єдино революційно", ще й досі замилувана в тоталітаристську ідею захоплювати і контролювати все українське життя, не рахуючись із ціною, що її мусить платити увесь український визвольний рух. Бо це спричинює марнування енергії часу на зайве внутрішнє завдання оборони від наступу тоталітариз-

му. А також це компромітує взагалі український національно-визвольний рух. Тому й УРДП мусить активно цьому протистояти.

Третє. Ми є партією, що визнає демократичний принцип плюралізму, отже — ми за коаліційність у засінках і в співпраці з іншими українськими самостійницькими середовищами, тобто ми є за єдиний фронт всіх українських патріотів, а також і громадян України взагалі, включаючи прихильні до української справи національні й релігійні меншини. Ми є за включення в єдиний національний фронт і таких державницьких елементів, які тепер є в системі державного апарату УРСР, якщо вони виявлятимуть себе творчим державницьким резервуаром у будівництві суверенної державності України. Цю настанову УРДП ще на старті її політичної діяльності було заманіфестовано відомою державницькою тезою І. Багряного про державні кадри в Україні. І це блискуче підтверджено появою в Україні визнавців дисидентських, національно-незалежницьких і демократичних ідей, що складаються значною мірою із колишніх комсомольців і комуністів.

Четверте. Ми є партією міжнаціональної толерантності і єдності цілей. Ми є оборонцями національно-суверенних прав усіх народів СРСР і Східної Європи. Ми були й будемо активно відданими ідеї єдиного фронту всіх народів СРСР, не виключаючи й антиімперських прогресивних росіян, проти комуністично-московського колоніалізму й великорадянсько-шовіністичного імперіалізму. Ми за повне забезпечення рівних прав для всіх національних меншин України.

П'яте. Ми є партією центрового напрямку в соціально-політичному сенсі. Тобто ми не соціалістична партія, ані прокапіталістична. За окресленням І. Багряного і нашої Програми, УРДП включає елементи різної соціальної програмовості з наголосом на свободу приватної, але також і групової власності й ініціативи. Як така, УРДП витримала свій центровий курс, не зважаючи на спроби стягнути її на лівацькі позиції, а згодом на назадницько-консервативні.

Шосте. Ми є центровою партією також за своїм всеукраїнським соборницьким характером. Своїм головним людським складом і джерелом духовності наша партія відображує насамперед національно-політичні прагнення центрального українського національного материка, тобто — комплексу центрально-східно-південних земель високорозвиненої індустріально-аграрної т. зв. "Великої України", з такими важливими складниками, як Донбас, індустріальний Харків і аграрно-індустріальний приморський південь України. Без активної участі людського масиву цих земель в українському визвольному процесі ніяка суверенітета Україна є немисленна.

I початкове формування УРДП, і її успішна 40-річна діяльність, були оперті головним чином на вихідцях із цього комплексу земель України. Це становить важливу прикмету УРДП, існування якої надає всьому українському визвольному рухові всенационального характеру. Не випадково тому їй у формуванні та дальшому розвиткові УР-

ДП брали й беруть активну участь передові творчі особи із західно-українських земель і з Кубані, що усвідомлюють важливість існування сильної всеукраїнської соборної організації, опертої своїми головними коріннями на центральний материк України. Цей характер УРДП накладає на неї унікальну відповіальність за всенародний визвольний процес.

Тому УРДП була і далі мусить бути активним провідним чинником в українському політичному житті. Це зобов'язує діячів УРДП бути постійно пильними до різних процесів в Україні і в діаспорі, щоб брати їх до уваги при здісленні нашого вкладу до всенародного визвольного процесу.

Ці головні шість принципів були провідними ідеями протягом нашого сорокалітнього існування і, сподіваємося, вони будуть такими і в майбутньому. А з нашої демократичної суті витікає і наше специфічне розуміння перспектив українського визволення та пов'язаних з цим конкретних завдань.

## ПІДСТАВИ И ПЕРЕДУМОВИ УКРАЇНСЬКОЇ ВІЗВОЛЬНОЇ БОРОТЬБИ ТА ПЕРСПЕКТИВ УКРАЇНСЬКОГО ВІЗВОЛЕННЯ

### 1. Українська й загальносоветська ситуація та конечність виходу України з СРСР

Із завданнями, що їх мусить здіслювати кожний поневолений народ, як завжди, тісно в'яжуться його визвольні перспективи. Ми переконані, що й нині українські визвольні перспективи, тобто — реальні, хоч і лише потенційні, можливості визвольної боротьби й досягнення визвольних цілей — також існують, бо до цього ведуть кілька об'єктивних факторів, які ми й хочемо тут розглянути. Але визвольні нагоди можуть бути змарновані, вони можуть пройти мимо нас, як уже не раз було, якщо політично активна частина нашого народу і там в Україні, і тут в діаспорі не усвідомлюватиме і не використає основних тенденцій розвитку в Україні, в СРСР й у світі.

Шукання реального шляху визволення, а значить політичне плянування тактики і засобів боротьби — це найважливіше завдання кожного політичного руху, а УРДП зокрема, бо згідно зі старою істиною, правильно взятий напрямок боротьби — це вже наполовину виграний бій. Мусимо усвідомити, що політична праця тільки тоді посправжньому політична, коли вона бере до уваги ситуацію і тенденцію розвитку у власній країні, у таборі поневолювача та ситуацію і тенденцію розвитку в світі. Розглянемо тепер це все докладніше.

Імперіялізм і колоніялізм Москви, спрямований на домінацію над світом, накладає непосильний тягар на все населення СРСР, а на Україну на самперед, як на найбагатшу колонію. Мілітаризація всього СРСР, утримування й озброєння величезної армії та агресивні акти на всіх континентах створюють невдовolenня в Україні та підсилюють визвольні аспірації.

Не "буржуазні націоналісти" викликають прагнення українців вирватися зі складу СРСР, хоч ре-

жимові хотілося б знайти винуватців за недоліки своєї системи поза нею, а сам колоніяльний і експлуататорський режим кремлівської антинародної партократії винен як за застій і розклад та непосильну колоніяльну експлуатацію, так і за наростання революційних настроїв в СРСР.

Нездібність комуністичної системи знайти творчу формулу для задоволення потреб населення України не лише в економічній, але й у національно-політичній і навіть у національно-культурній сфері є головним спричинником українських державно-самостійницьких прагнень. Замість доцільного рішення, комуністи вдаються до найпримітивнішої розв'язки — управління народами СРСР поліційним і моральним терором. Потрібні здорові основи управління, але на це догматично-перестарілий режим не здатний. Тут і є причина опозиції, опору і назрівання революції в СРСР.

Вже давно СРСР перебуває в кризовій ситуації. Той факт, що СРСР ніяк не може досягнути в промисловості й сільському господарстві рівня, який мають у цих галузях західні держави, зокрема в зростанні продуктивності праці, недвозначно свідчить про банкрутство комуністичного централізму СРСР і про той стихійний пасивний опір, що його чинять підсоветські народи.

На цей опір радянський режим відповідає жорстокими санкціями: драконівським законодавством у галузі праці, низьким життєвим рівнем працюючих, застосуванням політичного й економічного терору, жорстким засудженням інакодумців. Все це ознаки безпорадності політичної системи є ознаками кризового стану СРСР.

Антинародна комуністична партія СРСР, цинічно підмінивши власні програмові гасла про "ліквідацію експлуатації людини людиною" і встановлення "безклясового суспільства", монополісно привласнила собі нечувані клясові привілеї над безмірно експлуатованими масами робітників, селян, інтелігенції і таким чином перетворила себе на найбільш паразитарну "нову клясу" експлуататорів, нічим не обмежену і вивершенну непродуктивною, всевладною клікою партократів-номенклатурників.

Антинародний характер комуністичної партії й нею контролюваної радянської системи, аргантиність і цинізм кляси експлуататорів посилюють клясові й національні протиріччя всередині СРСР, загострюють антагонізми та створюють ґрутові підстави для наступної антикомуністичної, антиколоніяльної революції всіх клясів і всіх народів СРСР.

Поруч згаданих причин, властивих для всього СРСР, в Україні діють додаткові специфічні причини для росту невдовolenня і протесту:

- 1) Колоніяльний грабунок України Москвою;
- 2) Людські резерви України запряжені в советський експансіонізм у світі, ним воюють в Афганістані, ними розбудовують сибірські простори, масово переселяючи українців туди;
- 3) Масивний наступ русифікації і російського шовінізму на Україні;
- 4) Реальна загроза знищення самобутності українського народу, його мови, культури, традицій, історичної пам'яті й національної самосвідомості;

- 5) Загроза ліквідації національно-територіальності цілості України шляхом перегляду кордонів УРСР на користь Російської республіки;
- 6) Зменшення суверенних прав України в системі СРСР;

7) Переслідування і високі покарання учасників українського правозахисного руху, посилене переслідування віруючих українських церков, а католицької зокрема;

8) Запряження у кремлівський віз такого спільнотника проти українців, як деякі здезорієнтовані єврейські кола, зокрема організація Візенталя, праця якої веде до поширення міжнаціональної ворожнечі, вигідної Кремлеві;

9) Відмова Україні історичного минулого і включення кращих її етапів у російську імперію.

Проти всього цього Україна поруч інших народів СРСР виявила ефективну форму опозиції у вигляді Української Гільсінської Групи. Подивляємося мужність і стійкість цілої групи, як буревісників визволення, як показника, що український народ не підкориться, поки не досягне своєї мети — суверенної народоправної державності — найефективнішого протектора інтересів народу.

Советські володарі усвідомлюють притягальність демократичних ідей вільного світу й вільних українців. Тому вони роблять усе, щоб компромітувати носіїв тих ідей в Україні і в українській діяспорі. Тільки у 80-их роках вийшло з десяток книжок, деякі з них в англійській мові, в додаток до спеціальних газет і статей у советській і за-кордонній пресі з метою ідейного очорнення зокрема еміграційних українських діячів та їхньої діяльності. Це робиться досить масивно, тож є свідоцтвом нашої ефективності. Українська активність турбує КГБ і це є атестат зрілості для українців на еміграції.

(Далі буде)

### СВОБОДА РЕЛІГІЇ НА ПРАКТИЦІ

Молода американка Реджіна Сіпл із Солт Лейк Сіті полетіла в Москву як туристка. Вона взяла з собою три російськомовні Біблії, магнітофонні касетки з релігійними піснями і кілька релігійних книжок. На лідмосковському аеропорті її затримала митна служба й після кількох годин її відправили першим літаком до столиці Фінляндії, не дозволивши навіть сконтактуватись з американським посольством у Москві.

Твердження американської туристки, що вона нічого нелегального не вчинила, тільки повірила Біллі Грекемові, що в СРСР існує свобода віровізнань, ніякого впливу на радянських представників "правопорядку" не мали.



### РЕЦЕНЗІЇ — ОГЛЯДИ — НОТАТКИ

Петро КОСЕНКО

## МИСТЕЦТВО І "КАВАРНЯ"

Покійний Б. Олександрів колись устами свого невмирущого Свірида Ломачки сказав: — "Найістотнішою прикметою так званого "модерного" мистецтва є те, що ніхто не може визначити в ньому межі між мистецтвом і шарлатанством". В Ломачиному становищі опинився і я після того, як ознайомився з новою збіркою поезій Емми Андієвської "Каварня". Річ бо в тім, що загадану збірку можна з повним правом віднести до отого "модерного" мистецтва в нашій літературі, про яке й говорив учений професор Ломачка. А щоб читач зрозумів мою розгубленість в пошуках межі, я повністю наводжу першу поезію згаданої збірки:

### СВЯТО В БУДЕЛЬ

Серед каварні, де самі причали,  
Де молодість — добі — себе в офіру,  
У слоїку тримає стратосферу  
Юнак, що — ліктем — столика причілок.

Крізь крик — червоний снігопад при чолах  
Заліплює свідомість, ніздри, фари, —  
Колонами пройшовся серцем форум, —  
І те, що пручалося, у призми занечулив,

Лиш гуму світла тягне з брухту й бруду —  
Жеброті на колінчаті обряди —  
І каварню пам'яті, де всесвіту Кербуд

В кавовій гущі запалив карбід, —  
Щоб геть — чуми і присмерку гібриди, —  
В самі причали, де — юрба — шербет.  
(стор. 7)

Збірка має 126 сторінок й розділена на три частини: "Каварня" — 60 поезій, "Відозви" — 6 і "Інші поезії" — 44, разом 110 поезій. З фронту на обкладинці та на перших п'ятьох сторінках подані всі, так би мовити, біографічні дані збірки: видання "Сучасності" 1983-го року, бібліотека "Прологу" й "Сучасності" число 160, оформлення, заставки й профіль авторки — Якова Гніздовського, всі права застережені за "Сучасністю" і т. д.

Все на місці, все, як мусить бути, крім самого змісту — його в збірці немає. Немає та й годі! Очевидно, що при бажанні таке твердження можна легко (і навіть переконливо!) заперечити логікою відомої вірменської загадки про того оселедця, якого башковитий господар не тільки помалював і поклав до ліжка, а навіть примусив пишати... Тільки і тільки за такою логікою можна

знайти зміст в цих поезіях і оправдати їхню будь-яку вартість для нашої літератури чи для літератури взагалі. Хто набереться терпіння й уажно прочитає всі сто десять поезій збірки, той не зрозуміє жадної з них, ба більше — не зрозуміє жадного рядка, які б методи дедукції зацікавлений не застосовував! До того ж збірка не має ані передмови, ані післяслова, ані жадних коментарів чи пояснень, які допомогли б читачеві бодай зорієнтуватися "о що ходить." Тому й будь-якої аналізи цієї збірки зробити неможливо, якщо, повторюю, не вдаватися до згаданої логіки, прикрашуючи її туманною ерудицією з ужитком малозрозумілих або й зовсім незрозумілих для читача спеціальних термінів, як це звичайно роблять наші критики-літературознавці.

Не треба нагадувати про те, що таке мистецтво й для чого воно існує взагалі, а література, як одна з ділянок мистецтва зокрема, не треба говорити й про те, яку ролю відограє літератор в суспільстві взагалі, а в українському зокрема. Говорячи про літературу, треба сказати просто: є література добра і є література поганя, а згідно цього є й літератори добри і є погані. Поганою літературою є така література, яка не виконує жадної функції в суспільстві, а поганими літераторами є такі, які знають про те, що їхня літературна продукція ні до чого, але вперто продукують той непотріб, не дивлячись ні на що. В такому літераторові не говорить літератор, а вперта людина, яка готова себе при певних обставинах навіть осмішити, але не піддатися. До поганої літератури належить і "Каварня" Емми Андієвської. Можливо, сама авторка в цьому не винна, але про це нижче. А зараз я наведу, щоб не бути голословним, ще одну поезію збірки "Каварня", взяту навмання з середини:

### ТИМ САМИМ ПОРОЖНИНАМ ОБТЯГНЕНИМ ЛЮДСЬКОЮ ШКІРОЮ

Ти — затичка продажна, хам, холуй,  
Мерзенна воша, м'ясо засмерділе,  
Клоака, що прибрала людське тіло,  
Ковтаючи сциклини похвали

Донощиків. Усі твої діла  
Тавром ясніть на хрунчому рилі.  
Гадаеш, що немає заборола  
На всі твої паскудства? Віддали

Тобі усіх на вічну поталу,  
Й ти питимеш їм мозок із потилиць?  
Лайно собаче, гидяний упирю,

Ти, дірко з гузна, виблювку, байстря,  
З начальником у кишці за підпору!  
Твоїм знущанням прийде край, потворо,  
Аж сідницями ляснеш у бистрінь! (стор. 73)

Поезії пише Е. Андієвська давно, давно й друкується — її перша збірка з'явилася ще в 1951 році. З того часу вона пише в "тонких" і "тov-

стих" журналах і завжди пише однаково — до смерті серйозно й до смерті незрозуміло. Не треба бути знавцем літератури, щоб бачити, що її поетична продукція (ми говоримо про збірку поезій "Каварня") чи то в погоні за оригінальністю, чи то в пошуках нових мистецьких засобів, базується на мовних і мистецьких абсурдах, поминаючи елементарну логіку людини. Щодо абсурдів мовних, наприклад, то можна бути певним, що якби синтакса української мови була одухотвореною істотою, то Е. Андієвська була б давно і тяжко ушкоджена тією помордованою синтаксою так, що не змогла б далі продукувати такі рептилії, як її "Каварня". Щодо мистецтва, то ясно кожному, що "Каварня" жоден мистецький твір хоч би тому, що вона вщерть переповнена потворністю, каліччям і просто гидотою на зразок тих підлітків, що з тями кобилу зводять (стор. 27), або того Меркурія на курячих лапках, що обнімає сопливу богиню (стор. 12). Та ж хіба треба ще раз нагадувати, що мистецтво це тріумфальний похід краси, одухотвореної мистцем навіть там, де в житті цієї краси немає?! Ось ще кілька мистецьких "мазків" Е. Андієвської: клоаки геній, гною пащекуха, фекальний кіготь, слізози із лайна (стор. 72), дірка з гузна, лайно собаче (стор. 73) і т. д. Синтаксичне каліцтво комбінується в збірці з масою незрозумілих слів навіть для кваліфікованого читача. Це або безнадійно віджилі архаїзми (шапокляк, шинквас, лембик), або рідкісні діялектизми (хіндя, луста, окап) чи варваризм на зміну з неологізмами (іхневомн, дольмен, бадан, обол, хітин, гепард) та вузько специфічні наукові терміни (фумаролі, асури, тигель), які ніколи до красного письменства не попали б, якби авторка їх не визбирала з ріжких словників. А з яких словників поетеса вибрала такі, приміром "перли", як хідлі, ковелики, атерини, ритон, пеламіда, щець і т. д.? Поезії збірки переповнені як сказано вище, такими непристойностями, що жаден шибеник не відважиться прикрасити ними паркан. Наприклад: Прищами долані амури ебенову — в обіймах — бонну (стор. 64), I кожне — пуп землі, тримає вже за цицю самого Бога... (стор. 71), мацаки смерти, хребтотрошильні, калатала в мозку (стор. 117).

Емма Андієвська в її поезіях видмухує із пальця — помідори (стор. 12), веде на мотузку пірчасту мишу (стор. 30), шлунком підмітає підлогу (стор. 48), а уявний співбесідник її в поезії "Замість діялогу" (стор. 74), якого вона не знає чому називає кнурцем, "лайно обрав собі за ціль".

Найчастіше поети всіх народів і всіх часів згадують про очі й серце, як атрибути своїх поезій, пов'язаних з людиною і її переживаннями. В Емми Андієвської щодо цього є також свої атрибути. Її поезії густо пересипані людським мозком, печінкою, нирками, шлунком, стегнами, ребрами, селезінкою і... тельбухами — все на виду і все, так би мовити, в найкращій формі! На закінчення про естетичні засоби Емми Андієвської подаю

останні чотири рядки її поезії "Непередбачені наслідки дискусії" (стор. 52):

Юнак за вітром розпуска живіт,  
Щоб — час урятувати від старіння  
І дійсність — із-під шкірок — за живе...  
Напружився — і вічність розжував.

Чи ти, читачу, прочитавши це, сам не відчув, на зубах тієї вічності, яку розжував юнак після того, як напружився?

Якщо подумаете, що я спеціально вибирал щось гіршого з "Каварні", або підтасовував ті виборки, щоб знеславити збірку поезій "Каварня", то помиляєтесь: буквально на кожній сторінці можна знайти варте до цитування подібне до вже зачитованого.

Цей огляд не є оглядом поетичальних засобів Емми Андієвської в її "Каварні" й тому я про те зараз нічого не кажу — для цього потрібен окремий огляд.

А тепер про позитиви "Каварні".

Немає сумніву, що Емма Андієвська виконала колосальну роботу, створюючи свою "Каварню". Це позитив поетеси. І треба воїстину дивуватись тому, що поетка з честю доконала таку колосальну й таку безглазду роботу з такою серйозністю! Це її другий позитив. Та найбільшим її позитивом є те, що вона буквально голіруч — тонісінською книжечкою нісенітниць — поставила в ніякове положення наших чолових знавців літератури, які не одважуються обізватись, щоб не наробыти собі лиха й не пошкодити своїй репутації в оцінці такої літературної продукції, яка може їх підвести.

І от тепер підходимо до головного: хто винен — Емма Андієвська, яка вже четвертий десяток років продукує "модерну поезію", чи, може, оті критики, які вчасно не звернули уваги охочій до літературної праці людині на те, що майбутність нашої літератури не лежить в обраному нею напрямку? А й справді: обізвіться *ті*, хто твердить, що "Каварня" справді крок вперед на шляху *нашого літературного завтра!* При цім не забувайте, що час на експерименти Е. Андієвської вже давно минув і скидки, так би мовити, в критиці для неї не може бути. "Каварня" не твір початківця і заслуговує на таку критику, яка поставила б її на належне місце і послужила би догоvakом для тих, хто зараз тільки береться за перо.

Один з наших чоловічих критиків колись висловив думку, що коли читач не розуміє поезії, значить у нього не відбувся діалог з поетом. Цей же критик закінчив цю думку тим, що, мовляв, в цьому випадку не винний поет, цебто, що поет може писати, як схоче і якщо його не розуміє той, для кого він пише, то він, поет невинний в тім. Чи не пішла за цією порадою і Е. Андієвська, яка й пише так, щоб її не розуміти? Чи це правильна установка? *Hi!* Тисячу разів ні — поет мусить писати так, щоб його розуміли!

А щоб читач не прийняв цей огляд за "огло-белну" критику й не сказав, що я примітивізую

благородну професію літературознавства, нехай ознайомиться з "Каварнею" Е. Андієвської і дасть її перечитати кільком своїм знайомим...

Що робить наша літературна критика, щоб наша література не блукала на бездоріжжі? Адже всім ясно, що наша література, як, зрештою, і наше життя, не може стояти на місці. І всім зрозуміло, що наша література завтра не сміє бути повторенням нашого літературного вчора, яким би величним і дорогим нашему серцю воно не було. Це означає, що треба шукати для нашої літератури нових шляхів, нових форм, і нових методів, щоб ми не лишилися позаду решти культурних народів. І ми шукаємо. Шукаємо і блудимо. В цьому блудінні немає нічого злого, якщо ми вчасно його зрозумімо, але якщо ми блудимо десятками років і цього не помічаємо, то це духове банкроство. І якби тридцять з гаком літ тому Е. Андієвській про те хтось чесно сказав, можливо, сьогодні ми б мали поетесу першої кляси, а так маємо "драглисий лембік", якого ніхто не розуміє і наодинці називає такими словами, що, навіть "казъонна друкарня", як колись казав небіжчик М. Гоголь, не надруковувала б. І причиною тому, ще раз повторюю, є наші літературні критики!

В чому ж суть?

Та в тому, що наші критики або самі слабо розбираються в матерії, або просто кривлять душою, щоб не мати клопоту. Бо ж, бачите, бути об'єктивним критиком не дуже приємний обов'язок. Чи не так? Добре, як автор вже давно відійшов на лоно Авраама, а як ще живе, то... то тоді діло трохи інакше. Більшість наших критиків пишуть лише для того, щоб писати — від них користи наше суспільство разом з нашою літературою не мають. Звичайно твори наших сучасників мажуть медом, не дивлячись на те, чи той твір вартий того, чи ні. Відограє в цім ділі не малу роль й особисте знайомство серед пишучої братії, яка просто зжилась і не хоче мороки. Критерієм до критики ще служить один дуже важливий елемент — забуваючи про соборність, галичани згадують і хвальять тільки своїх, а наддніпрянці — своїх. Знову ж таки й за це мене можна гарненько "продрюкувати" та ще й на видному місці і то великими літерами...

Щодо наших редакторів, то тут справа інакша. Тому, що наша преса в своїй абсолютній більшості партійна, групова чи, скажемо, "союзова", то й матеріал в ній поміщається згідно інтересів партій, груп чи "союзів". І приналежність літератора до тієї чи іншої групи чи партії автоматично забезпечує йому прихильну критику в його пресі, хоч той "літератор" з трудом виводить своє прізвище. При цім побіжно зауважу, що, мабуть, ні одна національна група в США не вміщує в своїй пресі такої примітивщини, як українська! Групові інтереси точно чи іншого пресового органу звільняють редакторів від відповідальності за вміщені матеріали, якщо ті матеріали написали "свої люди". Okрім того, на жаль, не всі редактори нашої преси достатньо кваліфіковані, щоб розбиратися в таких тонко-

щах, як літературна критика. Зрештою, на редакторів діє те саме правило, що й на критиків — неприємних речей не поміщати, бо хто не хоче нежиті, той під ринву не лізе. Чи не так?

Часом візьмеш до рук свіжу книжку, прочитаєш — лайно, як пише Е. Андієвська, а заглянеш в передмову — там те лайно підноситься до небес. Шукаєш автора передмови. Знайдеш — і стає соромно, що загально відомий доктор чи професор такий-то так безсовісно бреше. Чому? — "страха ради іудейська" чи "од щирого серця"? А буває й таке, що збереться таких професорів-докторів навіть двоє і таке втнуть, що й подумаєш: чи не зашкодили так тяжко ті титули нормальним людям?

На наш сором в нашій поточній пресі вже стало правилом вихвалювати наші громадські імпрези з "смачною закускою" і доброю випивкою, з яких та преса отримує щось на пресовий фонд. Це зло, треба надіятись, колись міне. Але зло, заподіяне нечесним критиком, приносить непримінальну шкоду для автора, якого критикують, для громади і для самого критика. Той критик, що не говорить правди, не тільки зневажає себе, а й обманює свій народ, шкодячи своєму національному мистецтву. Очевидна річ, що найбільшу кривду такий критик робить для того літератора, якому не говорить правди, бо своїм криводуштям свідомо нищить молоду силу, нищить ідеаліста, якими літератори з природи є. Неуважний критик, як поганий батько, який не доглянув дитини собі на горе, а суспільству на згубу. Не треба того забувати, що літературний критик в наших умовах, — це провідник народу і такий почесний обов'язок мусить нести з повною відповідальністю.

Щодо "Каварні" Емми Андієвської, то мені хотілось би бачити в ній дерзання і змаг до нових горизонтів, а не щось інше. І не її вина в тому, що їй не вдалося того осiąгнути без допомоги тих, які бачили її прихід в літературу і які ще й сьогодні вважають себе за управлених задавати нашій літературі тон.

## ВИЙШОВ ПЕРШИЙ ТОМ ТВОРІВ В. ПАЧОВСЬКОГО

Літературна спадщина Василя Пачовського, найвидатнішого поета "Молодої Музи", мало відома українській суспільності. Офіційна літературна критика в Радянській Україні суворо засуджує Пачовського за "прагнення до виключної самобутності, самостійності української держави, відрубності її від Росії" за "символізм, натуралізм, богошукання і прагнення до нового містичного неба". за намагання "наблизитись до європейських зразків" (Н. Л. Калениченко, Українська література кінця XIX-го початку XX ст., Київ, Наукова думка, 1983).

Українські літературознавці й наукові установи в ліаспорі виявили дотепер мало інтересу до літературної спадщини Пачовського і до вивчення ролі молодомузівців у розвитку української літе-

ратури. Більшість творів Василя Пачовського залишилася недрукованими. Родина Пачовського зберегла його архів і започаткувала видання творів поета, сподіючись підтримки від української громади й наукових установ. На кошт родини Об'єднання Українських Письменників "Слово" вже видало перший том Зібраних творів Василя Пачовського — **Посезії**. Книга має 743 стор. і включає раніше друковані збірки "Розсипані перли", "На стоці гір", "Ладі і Марені", "Терновий огонь мій", і недруковані збірки "Огні мести", "З блакитної книги", "Розгублені звізди", "Дзвін слави князям", а також поезії друковані поза збірками.

Д-р Остап Тарнавський написав супровідний есей "Поет Василь Пачовський". Книжка видана в твердій обгортці, на добром папері, гарно оформленена, включає вступ англійською мовою, 12 ілюстрацій і азбучний показник поезій.

Тепер друкується другий том Зібраних творів — містичний епос "Золоті Ворота". Остап Тарнавський пише, що "Золоті Ворота" — це "завершення громадської творчості Василя Пачовського. Від "Сну української ночі (1903) до "Золотих Воріт", що їх писав поет до самої смерті в 1942 році, тема України в минулому, сучасному і майбутньому постійно турбувалася Пачовського..."

Наклад обидвох томів обмежений з огляду на кошт друку. Видання дальших томів звагатиме допомоги українських установ, матеріальної і редакційної. Родина поета готова видати монографію про Василя Пачовського англійською мовою, якщо котрась українська наукова установа або катедра українських студій при американському чи канадському університеті заявити своє спонсорство. За інформаціями в справі публікації монографії й користування архівом Василя Пачовського для наукових студій можна звернутися на таку адресу: Prof. Alexander Woroniak, 1435 Geranium Street, N. W.

Washington, D. C. 20012  
U.S.A.

Ціна першого тому Зібраних творів \$35.00. Гроші з розпродажу перших двох томів будуть призначенні на видання дальших томів творів Василя Пачовського і на збереження його архіву. Замовляти книгу треба на адресу:

Svoboda Book Store, Jersey City, N. J. 07302, U.S.A.

О. ВОРОНЯК

## НОВА ФОРМА ПРОТЕСТУ

Західні пресові агенства недавно повідомили, що 15 червня ц. р. зайдов до відділу західноєвропейського малирства в ленінградському Ермітажі літовець, прізвища якого не подано, і запитав котрий образ в музеї найцінніший. Коли йому назвали образ Рембрандта "Даная", що його закупила ще в 1772 р. цариця Катерина II в Парижі, він підійшов до образа й вилів на нього кислоту від якої на образі злізла фарба. Літовець при цьому заявив, що це його вияв протесту проти поневолення Литви комуно-московськими імперіалістами.

"НОВІ ДНІ", жовтень 1985

## ЗВЕРНЕННЯ В СПРАВІ "ДОВІДНИКА З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ"

Науково-Дослідне Товариство Української Термінології (НДТУТ) видало "Довідник з української мови" за ред. К. Церкевича і В. Павловського при мовній співпраці пані проф. Наталії Пазуняк і мгра. Миколи Дупляка. Передмову до "Довідника" написав покійний проф. Лука Луців. У цьому "Довіднику" присвячено 158 сторінок (стор. 68-226) питанням українського правопису та правилам уживання розділових знаків. Розділ про правопис зредаговано на основі правописів і мовних довідників наших визначних мовознавців з усіх земель України, як: І. Зілинський, Петро Оксаненко (Одарченко), В. Катран, Я. Рудницький, В. С. Ващенко, М. А. Жовтобрюх, В. М. Русанівський, Б. М. Кулик, М. П. Івченко, І. Г. Чередниченко, А. А. Бурячок, Л. С. Паламарчук, Н. І. Тоцька, О. Синявський, Український правопис (т. зв. Харківський правопис) з 1928 р. і інш.. На цей "Довідник з української мови" та опрацьований в ньому український правопис появилося сім дуже прихильних критичних рецензій таких авторів: проф. Роман Кухар, проф. Наталія Ємець, д-р М. Бойко, ред. Ст. Радіон, і інші. Крім того Управа НДТУТ отримує численні листи від наших працівників пера і громадян, які стверджують високу вартість і позитивні сторони нашого "Довідника", а тим самим — і розділу про правопис у ньому. Перший наклад "Довідника" — 1200 примірників вже розійшовся.

Листи з заохоченням перевидати розділ про правопис з "Довідника" окремою книжкою дали нам моральний стимул, щоб взятися за здійснення такого видання. В цій справі ми звернулися до постійних мовних співпрацівників НДТУТ, щоб почути їхню думку про окреме видання правопису. Крім того ми звернулися також до інших мовознавців, щоб знати і їхню думку в цій справі. Всі ці особи підтримали нашу пропозицію і вже від кількох місяців ми розпочали готовувати розділ про правопис у "Довіднику", щоб удосконалити його для видання окремою книжкою.

Очевидно, щоб перевиданий правопис не мав жодних помилок, ми рішили запросити до співпраці над його вдосконаленням якнайбільше кваліфікованих українських мовознавців, аби й вони прочитали його і докладно перевірили та усунули всі можливі помилки чи недотягнення. Ми вважаємо, що міродайний правопис мусить бути опрацьований групою науковців; треба, щоб ця студійна група усталала всі його правила, погодилася на всі його поправки чи доповнення в ньому, беручи до уваги розвиток живої мови, і колегіально схвалила його для загального вживання в школі, в пресі, в установах і в щоденному житті. Якщо правопис буде в такий спосіб опрацьований, то ми певні, що кожний українець і кожна українська установа намагатимуться до-

тримуватись його правил і застосовувати їх і в розмові, і на письмі. Ми певні, що такий правопис допоможе уникнути тих помилок, які сьогодні знаходимо в майже кожній українській книжці, в кожній газеті, в кожному журналі.

Ми запрошуємо Вас до співпраці з нами і просимо призначити одного або кількох мовознавців з Вашої установи, щоб вони переглянули і пропрівіли розділ про український правопис з "Довідника української мови", вказали на можливі помилки чи недотягнення у тексті цього розділу і, якщо це можливо, дали свої пропозиції щодо розв'язання тих чи інших спрінних питань.

Якщо Ви ще не маєте нашого "Довідника", щоб працювати над ним, то ми вишлемо його Вам одержавши Вашого листа зі згодою на наше запрошення.

Всі відповіді просимо слати на адресу НДТУТ:

RESEARCH SOCIETY FOR UKRAINIAN TERMINOLOGY, INC.

C. O. St. Sophia's, 166 First Avenue, New York,  
N. Y. 10009

## УКРАЇНСЬКІ ВИДАННЯ В ІЛЛІНОЙСЬКУМУ УНІВЕРСИТЕТІ

В Іллінойському університеті в Урбана-Шампейн (120 миль від Чікаго) США навчається 36 тисяч студентів. Під час літнього сезону їх число зменшується до дев'яти з половиною тисяч. В цьому університеті навчається багато студентів українців, а членами українського клубу є понад два десятки осіб, переважно дівчат. Їхнім опікуном і дорадником є професор Дмитро Штогрин, який викладає курси української літератури та є відповідальним за каталогізування українських видань при Іллінойському університеті.

Бібліотека університету має сім мільйонів різних видань. В українській секції знаходиться одна з кращих колекцій українських книжок, журналів та газет. Вона нараховує 45 тисяч назв.

Впродовж століть російські імперіялісти роблять заходи присвоїти собі "Руську правду", "Поучення дітям", різні літописи, "Слово о полку Ігоревім" та інші пам'ятки культури, а як не можуть щось привласнити то стараються знищити. В травні 1964 року в Києві було підпалено Бібліотеку Академії Наук УРСР, яка горіла впродовж трьох днів. Спалено українські стародруки, рідкісні рукописи та архіви "буржуазних націоналістів" Бориса Грінченка, Пантелеїмона Куліша, Української Центральної Ради та багато інших. Разом коло 600 тисяч томів. Але довга рука Москви не завжди може сягати за океан. В Іллінойському університеті зберігається перодика дореволюційного часу, твори Д. Бантиш-Каменського, М. Марковича, П. Куліша, М. Костомарова, С. Єфремова, В. Антоновича, Б. Грінченка, М. Грушевського, Д. Багалія, Д. Яворницького та багатьох інших авторів, яких твори в Україні від довшого часу є заборонені, а ті, що ховалися по бібліотеках "помилково" пониженні вогнем чи водою в пивницях.

У бібліотеці Іллінського університету зберігаються майже всі видання Галичини з часів Австро-угорської імперії та пізніших років ще до "визволення Західної України" більшовиками, українські збірники та альманахи різних років видані в Польщі, Чехії та інших країнах. Багато книжок та журналів зібрано з років, коли в Україні було дозволено радянською владою українізацію. Бібліотека має майже всі еміграційні видання, в тім числі й річники "Нових Днів", "Молодої України" — журналу ОДУМ'я та "Українських вістей" з часів Нового Ульму та Детройту. Деякі старі видання, книжки, журнали та газети, перефотографовано на фільми та мікрофільми, бо старі пожовкі видання легко ламаються й розсипаються. Видання на фільмах можуть зберігатися впродовж 700 років. Каталогізування в США в більшості переведено з карткової системи на комп'ютери, що пов'язують різні бібліотеки. Тепер без ніяких труднощів читач може на екрані знайти потрібну книжку чи видання в якомусь малому місті й замовити його собі для прочитання через місцеву бібліотеку.

#### Око

### З ПРАЦІ "КОЗУБА" В ТОРОНТІ

Культурно-мистецьке товариство "Козуб" зустріне в 1986 році тридцятп'ятиріччя свого існування. Приготовляється видання ювілейної книги, яка міститиме перегляд довголітньої праці товариства та підсумки цієї праці.

На початку сезону праці товариства перед ювілейним роком слід коротко згадати про вечори "Козуба", що відбулися в сезоні 1984-85.

У жовтні 1984, відомий творець фільмових і телевізійних програм, Славко Новицький з Міннеаполіс, США, висвітлив фільм "Безсмертний образ" і прочитав свою доповідь про процес творчої праці скульптора Лева Молодожанина, що живе в Вінніпезі, Канада.

В листопаді 1984 відбувся авторський вечір письменника Олександра Зозулі з Лівонії, США. Слухачі любувалися змістом і мовним багатством творів автора.

В березні 1985, Богдан Стрижовець з Торонта прочитав свою доповідь "Історія пам'ятників Т. Г. Шевченкові", з насівтленням діяпозитивів. Гарною українською мовою доповідач передав хронологію поставлених пам'ятників Шевченкові, та тих що були проектировані, але не поставлені через спротив окупантської влади в сучасній Україні.

Також у березні 1985 Каюпо Роговський з Торонта прочитав свою доповідь "Проф. д-р Іван Пулуй — світовій слави науковець". Присутні почули ряд фактів з життя і творчої праці цього великого українського науковця, дослідника і винахідника, зокрема в ділянці електро-фізики, головно винахідника променів "Х" — передчасно названих рентгенівськими.

У квітні відбувся авторський вечір письменника Віталія Бендера з Англії, відомого автора ряду творів і статей й недавно виданого твору "Станція Пугаловська". Цим разом автор дооказав своє вміння

захопити слухачів живим словом, а не тільки своїми писаннями. Уривки з його творів прочитали Маруся Наумчук-Руденко, Богдан Стрижовець і Леонід Ліщина.

На закінчення сезону праці товариства, також в квітні 1985, Михайло Гава з Торонта прочитав свою доповідь "Розкопки міста Помпеї". Доповнюючи свою доповідь насівтленням на екрані фотографій з цих розкопок, доповідач унаочнив перед глядачами уривки з історії культури давніх Римлян.

Всі доповіді відзначувалися все чимось новим з культурного життя українського або інших народів.

Програма традиційних вечорів "Козуба" в наступному сезоні, яка буде оприлюднена в ближчому часі, заповідається бути не менше успішною від по-передніх сезонів.

### НОВІ ВИДАННЯ В-ВА "ЛАСТИВКА" В АВСТРАЛІЇ

Антологія української прози в Австралії "On the fence". Упорядкував та написав передмову і додав біографічні нотатки Дм. Чуб. Переявлав англійською мовою Юрій Ткач. Чепурно видана книжка в целофані, має 151 сторінку й охоплює 25 авторів: Леся Богуславець, Юрій Борець, Опанас Бритва, Дмитро Чуб, Сергій Домазар, Клава Фольц, Євген Гаран, Неван Грушецький, Кузьма Каздoba, Зоя Когут, Л. Куценко, Микола Лазорський, Андрій Ляхович, Ярослав Ліщинський, Ольга Литвин, Федір Миколаєнко, Надя Петренко, Богдан Подолянко, Степан Радіон, Вол. Русальський, Індра Сірко, Іван Стоцький, Пилип Вакуленко, Гриць Волокита та Vadim Жук.

Це видання вийшло у В-ві "Ластівка" з допомогою Австрал. етнічного бюро у справах літератури. Ціна 6.95 дол. у всіх країнах.

Дмитро Нітченко: "Український ортографічний словник", В-во "Ластівка", вид. 2-ге. 176 сторінок, гарна обкладинка мистця Леоніда Денисенка, в целофані, з рекомендацією Української Центральної Шкільної Ради в Австралії для учнів, студентів, учителів та загалу. Ціна 6.50 дол.

### АТЛАС МАТЕРНІХ МОВ ТОРОНТА

Міністерство громадянства і культури провінції Онтаріо нещодавно видало другий том "Атласу матерніх мов в Метрополітальному Торонті". Статистичні дані, взяті з перепису населення 1981р. показують, що пропорційно за останні роки найбільше зросла в Торонті індо-пакістанська мовна група (зросла на 72%) й китайська (на 70.1%). Найбільше зменшилась південно-слов'янська (югославська) мовна група (на 18%). Найбільше не-англомовна група в Торонті (італійська) зберегла свою стабільність.

Про українську групу в повідомленні Міністерства не згадано. Атлас можна набути в крамниці урядових публікацій на 880 Бей стріт за 14 дол.

## СВІТ НАШИХ ДІТЕЙ ТА ВНУКІВ

Світ, в якому живемо, змінюється немов у калейдоскопі. Приглянися деяким основним фактам і подіям, які матимуть великий вплив на наше життя в найближчім майбутнім.

Найбільше кидається в вічі постійний ріст великих метрополій: у Нью-Йорку та його околиці живе тепер 15 мільйонів людей, в Токіо — 14 мільйонів, у Великім Лондоні — 13 мільйонів, а у Великім Парижі — 9 мільйонів. Не стоять позаду і південноамериканські міста. В останніх двох роках число мешканців Ліми, столиці Перу, збільшилося трикратно (дорівнює 2,5 мільйонам), в Каракасі, столиці Венесуелі — п'ятикратно (доходить до двох мільйонів).

Найтревожніше, проте, виглядає постійна урбанізація та скучення людей в Індії. Наприклад, кількість мешканців Калькути впродовж останніх кілька років збільшилася з трьох до сімох мільйонів.

Бульдозери розкопують щоденно в світі простір величиною 2,000 квадратних миль. З усіх ресурсів, потрібних для життя людини, прісна вода вважалася невичерпною. Мешканці США в 1900 р. зуживали на свої потреби 160 більйонів літрів води денно, в 1940 р. 1,5 трильйонів, а в

1980 з трильйони. Цебто, мешканці США зуживають сьогодні 25% більше води, ніж спливає до американських резервуарів дощу та стопленого снігу. У висліді вода з водотягового крану — це переважно фільтрована вода, що перейшла вже крізь каналізаційну систему даного міста. Не краще стоять справа з питною водою в Західній Німеччині, головно в Рурщині. Вода, що пливі, напр., з кранів міста Дуйсбургу, перейшла вже 5-кратно крізь його каналізаційну систему.

Крім занечищення питної води, відчувається щораз дужче занечищення повітря. Для прикладу, кожний автомобільний водій, в часі переїзду крізь нью-йоркську дільницю Менеттен, при кожному віддиху вдихає стільки диму як при "затяганні" папіросою.

В Чікаго, під час великої вологості повітря, розлітаються найлонові панчохи, в Токіо в'януть вишневі дерева, а в Лос Анджелос не сходять деякі роди ярини.

Отруєна вода з ріки Огайо нищить сталь фабричних турбін. В такий спосіб технологія проходить фазу самознищенння. Для мешканців густо заселених міст тумани сірчаної кислоти та отруйного озону стали буденним явищем, що дістало назву "смог".

В недалекій майбутності волошкове небо стане ще більше затмарене. Один 4-рушійний реактивний літак, з повним обтяженням, отрує випускними газами стільки повітря, як шість тисяч автомобілів. Повітряна комунікація збільшується втричі кожних п'ять років і в такій же мірі збільшується трусння повітря. Згідно зі статистикою, на місто Нью-орл спадає кожного року 1,3000,000 тонн двоокису вуглецю, 500,000 тонн двоокису сірки та 400,000 тонн вуглеводнів. Впродовж останніх 10 років повітря над США наснажене двома трильйонами тонн отруйних газів, здебільша продуктами спалення.

Вчені і дслідники передбачають, що в 2,000 році кількість людей нашої плянети буде дорівнюватися більйонам, з чого 75% мешкатиме у великих містах. І тому вже сьогодні пляновики міст висновують від мегаполісів у формі великанських цементових перстенів, що в половині наступного тисячоріччя опережуть земну кулю та зметуть з овіду останні залишки її фльори. У США 50% мешканців буде скучено в 3-х великоміських осередках: Бос-Ваш (між Бостоном та Вашингтоном), Чі-Пітт (між Чікаго та Піттсбургом) та Сан-Сан (між Сан Франціско та Сан Дієго). Якщо хочемо уникнути марева Апокаліпси 21-го сторіччя, вирощеного не технологією, але людиною, що використовує її для швидкого збагачення, то слід вже сьогодні почати плянування та будову міст майбутності. Таку ж думку заступає Світова Організація Здоров'я, вважаючи, що поруч проблеми миру, найважливіша проблема світу — це плянування майбутніх міст, від якого залежить бути чи не бути для наших онуків і правнуків!

Прес. реф. Літер.-мист. Клобу

## **Охоронець традицій**

Сьогодні прем'єра чергової вистави драм. гуртка. Іде побутова комедія. За лаштунками напружено-сувильований настрій, трохи метушні та біганини. Та ось дзеренчить третій дзвінок, світло на залі згашено, розсунулась кутина і розпочалась вистава.

Пройшла вона не досконало але й не зле, а як і всі аматорські вистави. Після закінчення вистави, як правило, до вбиралень заходять родичі, друзі та знайомі прихильники театрального мистецтва погратулювати за успіхи та зробити заваження. А дехто зайшов щоб випити чарку з "артистами" та закусити чим Бог послав. Навколо голосні розмови, вигуки, сміх. Поруч мене розгримировується наша головна артистка, гарненька Оля. До неї підходить уже літній пан магістер і, з поклоном та поцілунком руки, привітавшись починає її хвалити:

— А ви, Олюню, зі сцени виглядаєте неперевершеною красунею. У гарному віночку, як квіточка запашна.

— Невже лише зі сцени, а в дійсності то ні?

— Та ви й в дійсності нічого собі, слава Богу... Та-а, от не дивлячись на вашу красу, я хочу вас покритикувати. Дозволите?

— Прошу дуже, — солоденько усміхається Оля.

А через люстро моргає до мене, мовляв, слухай.

— А не образитесь? — питає пан магістер.

— Ні, чого ж я маю ображатися. Я вам буду дуже вдячна.

— Ви зна-а-єте, — почав непевно пан магістер, крутячи в руці свого капелюха, — я вас на сцені зразу впізнав...

— Ну ю що ж? — питає Оля.

— А то, що ви як вийшли на сцену, а я ю кажу своєму сусідові: "Ото Оля Ш-ко"...

Утворилася ніякова мовчанка. Оля знову зирнула на мене, мовляв, прислухайся далі і, повернувшись до пана магістра, запитала:

— Ну, а в чому ж саме полягає критика?

— А в тому ж, що я вас пізnav. Ви не добре характеризуєтесь. От у нас ще вдома, у селі, як ставили виставу, то так захаректеризується що батько рідного сина не пізнає. А я ю кажу, що я вас зразу пізnav.

Ми обидві розсміялися.

— А ви, — звернувся він до мене, — як режисерка, не мусіли б сміятыся, а мусіли б це взяти до уваги, коли вам цінні завваги подає людина, яка на своєму життєвому шляху бачила не одну виставу і добре розуміється на театральному мистецтві.

— Слухайте, пане магіstre, — кажу я, — дякую вам за завваги, але мушу зазначити, що така характеристика застаріла. Сьогодні не зловживають гримом. Адже ж коли ви дивитеся кіно чи

телевізію, то ж ви зразу пізнаєте голівудських зірок. Чи не так?

— Так то ж Голівуд, то нехай собі роблять як хотять. Нам до іх діла нема. А от ми мусимо дотримуватися наших національних традицій, а не мудрувати на новий лад. Треба робити так, як батьки та діди робили.

— Ну добре, — каже Оля, — то не їздіть автомобі, а їздіть волами, так як батьки та діди робили.

І знов ми розсміялися, бо були таки в доброму настрої.

Пан магістер розгнівався, аж почервонів:

— Не бачу нічого смішного! Своє плекати треба! Чужого розуму набралися та ю забули чиї відіти! Не сподівайтесь мене бачити на вашій наступній виставі! Надобраніч!

Вклонився і хутко вийшов.

**Клавдія Фольц**

**Гала КОРІНЬ**

### **П'ЯТА ПОРА РОКУ**

Є чотири пори року —  
Справді малувато.  
Вже потрібно, щоб хтось збоку  
Причепив ще ѹ п'яту

І назав ѹ "Полюшен".  
А може "Смердюха"...  
Це пора, коли ми, друзі,  
Віддаємо духа

Від димів з машин, заводів,  
Пороху і газу...  
Так підступлять і пошкодять —  
Кашель рве відразу,

А на лицах сині тіні...  
Пульс стриба без ритму...  
Все єство зове людину  
Йти в нерівну битву

Із порою, що найгірша  
(Б'є ж без попереджену!)  
Найсильніший носа віша,  
Нападу не встежить.

Програєм... бо ж маєм діло  
Ми самі з собою:  
Розкладаєм власне тіло  
Власною рукою!

Чом людини на стежині  
Вже не зловиш оком? —  
Продукує при машині  
П'яту пору року!

# ЛИСТИ ДО РЕДАКЦІЇ

## ЛЮБЛЮ АРИСТОТЕЛЯ, АЛЕ...

Вже не раз писали часописи про те, як дають в Ізраїлі почесне звання "праведника" людям, які в добу переслідування єреїв німцями спасали єреїв від знищань та загибелі. Писали й про Товариство Єврейсько-Українських зв'язків під головуванням п. Якова Сусленського.

В "Нових Днях" була коротенька згадка (червень 1985) про відкриття в Єрусалимі пам'ятника українцям — жертвам советського та нацистського терору.

Я дізнався детальніше про акції по спасенню єреїв у місті Перешиблі з статті Р. Вигодського в "Но вое Русское Слово" з 20 липня 1985. Інформація пояснює, що відкриття пам'ятника вітало в ізраїльському кнесеті, нагородили медалями. Особливо цінним є повідомлення Р. Вигодського про відкриття пам'ятника з чорного мармуру на горі Сіон. Напис на пам'ятнику зроблено іврітською, українською і російською мовами:

**"Священна пам'ять півтора мільйона єреїв, трьох мільйонів українців, знищених на території України в 1941-43 роках. Також десяти мільйонів мешканців України, що згинули в роках 1932-33 від голоду".**

Висока, почесна праця! Впадає в око те, що гроши на побудову пам'ятника в Ізраїлі прислав українець з Канади п. Юрій Диба. Честь і слава йому! Щоб збудувати пам'ятник в Ізраїлю загинулім з голоду українцям, — гроши дав українець.

Товариство Єврейсько-Українських Зв'язків сподівається організувати вшанування ще 140 українців, запрошених до Ізраїлю в знак визнання їх посвяти для рятування єреїв. Можемо бути певними, що число таких українців ще збільшиться, коли всі, хто спасав єреїв, в той чи інший спосіб зголосяться. Також єреї, котрих українці врятували, мали б не мовчати, а подати інформацію про тих, хто їх катував і хто спас...

У кожного народу є прошарок серед населення з найнижчими інстинктами, без етики, моралі й сумління. Такий елемент, на жаль, був і на Україні (серед українців, єреїв і росіян) і саме він у свій час громив єреїв та нищив "куркулів", "контрреволюціонерів", націоналістів. Комуністична партія в той прошарок була просто закохана. З нього творилася "продукція" Чека, ГПУ, НКВД, міліції й сотні тисяч "стукачів", посіпак, підлабузників.

Так, погромів проти єреїв ігнорувати чи забути не сміємо, бо це було б ганебне. Але чи відомо з фактів, з газетних та інших інформацій, з літератури, зі спогадів живих свідків, щоб єрей (чи єврейська родина) в страшний час зберіг, сковав, спас від загибелі, від переслідування з боку советської влади когось з т.зв. "ижшенців" — куркулів, сиріт, священика, кол. чиновника чи офіцера, або воїна повстанської армії чи партизана-націоналіста **не єрея?** А чайже в єреїв-комуністів (на Україні) була тоді і сила і влада... І ще можливо зібрати матеріал від живих свідків, щоб число праведників збіль-

шилось. Бож украйнці, члени Товариства Єврейсько-Українських Зв'язків мусить відчувати, що необхідно розглядати проблему праведників і праведності з обидвох сторін...

Віримо, що прийде час, коли буде цілком слушно створити Українсько-єврейсько-російське товариство для зв'язків та досконалого вивчення справ як минулого, так і майбутнього цих народів. Таке товариство було б дуже помічним тому Найвищому Судові, який буде створено після краху ССР. Той суд не допустить ані геноциду, ані антисемітизму, але знайде і судитиме осіб, незалежно від їх національності чи етнічного походження (росіянин, руський єрей, українець, український єрей, поляк, польський єрей і т. д. лише за їхню участю у злочинах побудови соціалізму-комунізму, за участю у діяльності, що гнітила й чавила наше життя понад 60 років.

П. Пушкар, Тексас

## ЗВІДОМЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ГРОМАДІ

Цим повідомляємо, що Комітет Бабин Яр 9-го серпня 1985 року розв'язався.

Надвишка грошей, що залишилася в касі й була призначена на видання книжки "Бабині Яри України" включно з грішми присланими на видання цієї книжки, яка є вже майже готова до друку, були розділені на Українську Католицьку Церкву в Денвері, на плянований Культурний Центр, на Комітет 1000-ліття Хрещення України та на Православну Церкву в Денвері.

Справа видання книжки "Бабині Яри України" залишилася у завішенню (остаточно ще не вирішена, — Ред.).

Юрій Мошинський (секретар)

## НЕ "СИЛЬНІ", А "СОЛЬНІ" — ЧИ РАДШЕ "СОЛЬОВІ"

...Дві помилки вкралися в статтю "Житній хліб і велике мистецтво" ("Нові Дні", липень-серпень 1985), тож дозволю собі їх віправити.

1. В опері Ж. Бізе "Ловці перлин" є лише чотири сильні (а не сильні) партії.

2. Коєфіцієнт нашого зацікавлення мистецтвом дорівнює 0,0065 або заокруглено 0,01% (а не 0,68). Цей коєфіцієнт стосується не лише Ванкуверу, але також Торонто, Едмонтону й інших міст.

При нагоді, для зацікавлених хочу подати дещо про автора пам'ятника засновникам Києва, фото якого прикрашувало "Нові Дні" за квітень ц. р. Автором "Лодії" (так кияни називають цей пам'ятник) є скульптор Василь Захарович Бородай. Він має дуже багатий мистецький доробок, як у ділянках станкової так і монументальної скульптури. Зокрема він має великі заслуги в оздобленні Києва. Трохи на

північ від "Лодії", в Першотравневому парку красується чудово виконана статуя Лесі Українки. Пам'ятники його авторства та співавторства прикрашають бульвар Шевченка, Хрестатик, Голосієво. В. З. Бородай брав участь в оздобленні інтер'єрів палацу пionерів та станції київського метро. Можна зустріти його пам'ятники також у Карпатах та на американському континенті.

С. Дем'яненко, Торонто

До редакції "Нові Дні".

Пересилаю чека на 154.00 дол., з них на передплати: мою — 18.00 дол., Інституту Петра Могили в Саскатуні — 18.00 дол. і Інституту Св. Івана в Едмонтоні — 18.00 дол., а 100.00 дол. на пресовий фонд "Нових Днів" у першу річницю упокоєння моого незабутнього мужа, Батька і дідуся, бл. п. Олександра Маяровського, який відішов у вічність 23 жовтня 1984 року на 97 році життя.

Покійний дуже любив читати "Нові Дні" і рахував їх одним з найкращих журналів на еміграції.

З пошаною,  
Анна Маяровська, донька  
Нatalia Dujhni i vnuka Olya Mott

Блаженної пам'яти Олександер Маяровський був довголітнім і пильним читачем "Нових Днів". Покійний щиро підтримував журнал приєднуванням передплатників і щорічними княжими пожертвами на пресовий фонд.

Вічна Йому Пам'ять!

Редакція і адміністрація "Нових Днів"

#### КОРОТКО ПРО "НОВІ ДНІ"

...Я дуже люблю "Нові Дні"; багато в них цікавого, що я не чув і не бачив, хоч багато прожив, прочитав і багато бачив. Ну а всього в морі не половиш...

Іван Бабин

\*\*

Постійно, з великим задоволенням перечитую Ваш журнал. Бажаю Вам нових успіхів у Вашій важливій, відважній і настирливій праці...

А. Лак

\*\*

Висилаю вам чек на передплату журналу 28 дол. Десять дол. — пожертва на пресовий фонд.

Дуже вдячна, що ви працюєте для нас, підтримуєте нас морально на чужині. Щастя Вам Боже...

Галина О. Сурмач

У видавництві "Вільна Думка" з'явилася і продається нова книга поезій Юрія Буряківця:

#### "РІДНОГО КРАЮ ГАЛУЗКА"

В твердій оправі, 452 стор., ціна 15 американських доларів.

Замовляти:

Yury Buriakiwec  
77-13, 170 St., Flushing, 11366 N.Y., U.S.A.

#### СУА ПРИГАДУЄ ПРО ЛІТЕРАТУРНИЙ КОНКУРС

Комісія Фонду ім. Лесі і Петра Ковалевих прига-  
дує авторам, що проголошено літературний кон-  
курс на твори з будь-якого відтинку української  
історії.

Реченець конкурсу — 31-го грудня 1985 року. Тво-  
ри повинні бути написані на друкарській машині у  
трьох примірниках. Допускається до конкурсу теж  
твори, які вийшли друком у 1985 році. Твори, під-  
писані псевдонімом, повинні мати залучену ковер-  
ту з прізвищем автора.

Проголошується теж конкурс на наукову історич-  
ну працю (монографію) з будь-якого відтинку істо-  
рії України. Рукопис повинен обійтися найменше  
100 сторінок машинопису в трьох примірниках. До-  
пускається до конкурсу теж наукові твори, які вий-  
нуть друком у 1986 р.

Реченець конкурсу — 31-го грудня 1986 року.  
Склад жюрі й висота нагород будуть проголошенні  
пізніше.

Твори слід надсилати на адресу:

UKRAINIAN NATIONAL WOMEN'S  
LEAGUE OF AMERICA, INC.,  
108 Second Avenue  
New York, N. Y. 10003

#### "УКРАЇНА В ЧАС ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ"

Заходами Української Дослідної Програми при  
Іллінойському університеті в Урбана-Шампейн на  
початку червня ц. р. відбулась чергова наукова кон-  
ференція, цим разом на тему "Україна в час Другої  
світової війни". Відкрив конференцію голова  
Програми проф. Дмитро Штогрин, невтомний праці  
якого треба завдячувати відбууття цієї й поперед-  
ніх конференцій.

Кількаденна конференція складалась з 19-тюх се-  
сій, а кожна сесія з двох-чотирьох доповідей на  
специфічні теми. Річ ясна, що навіть така широка  
програма не могла охопити усіх аспектів ще шир-  
шої теми. Наприклад, на першій сесії, затитулова-  
ній "Українці в чужих арміях", було прочитано лиш  
такі доповіді: "Українці в німецькій армії", "Діви-  
зія "Галичина" й "Українці в німецькому полоні".  
На тематично спорідненій 15-ій сесії, яка мала ви-  
світлити участь українців у війні по боці альянтів,  
була лише доповідь Й. Лисогора про участь україн-  
ців в американській армії й доповідь Б. Панчука  
про допомогу українців вояків канадської армії  
українським скитальцям у Німеччині. Найважливі-  
ших доповідей на цю тему, а саме про участь міль-  
йонів українців в советській армії чи сотень тисяч  
українців у польській армії не було взагалі.

Кореспондент "Свободи" мотивує це тим, що "ма-  
теріали до таких доповідей недоступні для наших  
професорів-дослідників", але воно не цілком так.  
Як довго "наші професори" — там і тут — ігнору-  
ватимуть майже все, що діялось і діється "по друго-  
му боці фронту", наша історія буде неповна, ви-  
кривлена й не зможе служити нам учителькою.

М. Д.

## ВІДБУВСЯ З'ЇЗД ОДУМ-У В США

14-го і 15-го червня, в Чікаго відбулися 6-й З'їзд ОДУМ-у та З'їзд ТОП-у (Товариство одумівських приятелів). До управи ОДУМ-у в США на наступну каденцію, яка триватиме два роки, обрано: Тарас Коновал — голова, Наталка Лиса — перший заступник і організаційний референт, Віра Петруша — другий заступник і референт юнацтва, Андрій Смик — організатор і пресовий референт, Юрій Завертайло — фінансовий референт, Орина Завертайло — референт таборів, Андрій Шевченко — еферент зовнішніх зв'язків та ідеології, Олександра Косогор — культурно-освітній референт і вільні члени — Богдан і Дарія Лисі та Юрій Іхтийрів.

Склад нової управи ТОП-у такий: голова — Олександр Польєць, 1-ий заступник — Параска Завертайло, 2-ий заступник — Люба Шевченко, секретар — Марія Гайова, фінансовий референт — Світлана Петруша, вільні члени — Галина Притула та д-р Юрій Криволап.

У доповіді "ОДУМ сьогодні та завтра" — усту-  
паючий голова Головної Управи, Андрій Шевчен-  
ко висвітлив ставлення ОДУМ щодо співпраці з  
УАКРадою і УККА, Українською Православною  
Церквою в США, двома організаціями які займа-  
ються справою оборони людських прав в Україні,  
та обороною доброго імені українців на чужині,  
а також відносин з Українським Демократичним  
Рухом, українськими молодіжними організаціями,  
та іншими організаціями, особливо з Українським  
Братським Союзом і Українським Народним Со-  
юзом.

Делегати брали активну участь в дискусіях над  
звітами та доповідями.

## ХОР "БУРЛАКА" В ЕВРОПІ

Цього року проминула 40-ва річниця створення Української Національної Армії, до складу якої увійшла дивізія "Галичина", як 1-ша дивізія, і 40-ва річниця закінчення 2-ої світової війни. З цієї нагоди, заходами Братства колишніх вояків 1-ої УД УНА в Німеччині й Об'єднання був. Вояків Українців у Великій Британії, відбулися відзначення в околиці м. Фельдбаху в Австрії, головною метою яких було віддати пошану поляглим воякам 1-ої УД, іхні численні могили є на цвинтарях в околиці Фельдбаху. До участі Крайова управа Братства Німеччини запросила хор "Бурлака", що існує при Торонтській станиці. Він вийшов до Європи 13 травня ц. р.

Після концертів у Мюнхені (Німеччина) й Відні (Австрія) хор співав під час панахид на цвинтарях і церковних відправ у Фельдбаху й його околиці, взяв участь у посвяченні нового військового цвинтаря та дав концерт у цьому місті.

У Великій Британії хор "Бурлака" виступив з концертами в Манчестері, Ноттінгемі, Бедфорді, в Лондоні й на "Тарасівці".

Турне хору було дуже успішне.

## ПЛЯНУЮТЬ БУДОВУ МАНАСТИРЯ

Ще цього року в околиці Смоукі Лейк в Альберті розпочнеться будова українського православного монастиря. Смоукі Лейк знаходиться у віддалі однієї години їзди від Едмонтону.

Це перший монастир цього роду в західному світі. Буде його заїнкорпороване Монаше Товариство Преподобних Антонія й Феодосія, яке заснувалося два роки тому. Проект коштуватиме \$350,000.

Кошт включає \$60,000 інвестиції за 109 акрів землі 15 кілометрів на південний схід від села Вільна. Звідсіль можна бачити мальовничий краєвид долини річки Норт Саскачеван. Сам монастир буде знаходитися лише чверть мілі від берега річки.

Монастир матиме кілька цілей. Найважніша з них — це створити спільній дім для українських православних священиків з цілої Канади, які вже на емеритурі. Українську Православну Церкву в Канаді обслуговує близько 100 священиків. Монастир, який буде мати форму метелика в леті, зможе відразу примістити 10 священиків.

Монастир рівнож має бути місцем духовних реколекцій для окремих осіб і груп, а також служитиме як літня оселя для української православної молоді. В ньому буде окреме місце й для 40 гостей.

Монастир стане свого роду живим музеєм, де будуть зберігатися 1000-літні релігійні обряди та звичаї, які залишаються у спадщину майбутнім поколінням. Монастир буде фортецею для віри.

Четверта ціль монастиря — це створити місце, де зможуть знайти поміч жертві алькоголізму та наркоманії.

Будова монастиря сходиться з 1000-літтям Хрестення України. Форму метелика вибрано з наміром пригадувати про преображення. Це основна думка в православному Богословію: Бог став Людиною, щоб людина могла стати Богом. Ось тому монастир зватиметься Преображенським.

Триповерховий будинок буде збудований всеціло з деревин, так як будували колись в Україні, так як будували й перші українські поселенці в Канаді. Будову завершать три бані, покриті кедровими дошками.

Монастир займатиме 8000 квадратових стіп. Вхід до монастиря буде через притвір, що знаходитьться посередині будинку. Наліво від входу буде каплиця, а направо кухня та їдальні. Біля їдальні буде бібліотека, а спальні для священиків будуть на нижньому поверху. Гості будуть приміщені на третьому поверху. Бдова розпочнеться цієї осені, залежно від фондів.

## ГУМОР

— Татусю, ти маєш щастя.

— Тобто як?

— Тобі не доведеться купувати мені нових книжок. Я залишився на другий рік у тій самій класі.

**POSTAGE PAID AT TORONTO**  
 Second Class Mail Registration  
 Number 1668  
 if not delivered please return to:  
 NOWI DNI  
 P.O. Box 130, Etobicoke, Ont.  
 Canada M9C 4V2

### ПОЖЕРТВИ НА ПРЕСОВИЙ ФОНД "НОВИХ ДНІВ":

#### Канада:

А. Мајаровська, Едмонтон \$100.00  
 Ю. Скрипчинський, Торонто 30.00  
 А. Штихно, Лашін 2.00  
 П. Клименко, Скарборо 2.00

#### США:

В. Бакало, Бруклін \$12.00  
 А. Процик, Гот Спрінгс 10.00  
 І. Гарас, Гартфорд 7.00  
 Н. Стефанська, Сан Дієго 3.00  
 Л. Волошин, В. Гартфорд 2.00

#### Англія:

В. Березний, Брадфорд фт. 10.00  
 П. Колодка, Брадфорд 5.00  
 Т. Касафаренко 5.00

#### Австралія:

I. Бабій, Дії Уай \$26.00  
 Д. Любарська, Карнегі 13.00  
 А. Маркієвич, Ліверпуль 10.00  
 Б. Коваленко, Нобл Парк 8.00  
 С. Горбушко, Гленоргі 6.00

#### Інші заокеанські країни:

Т. Калініченко, Буенос Айрес \$80.00  
 А. Ковальський, Німеччина 5.00

#### НОВИХ ПЕРЕДПЛАТНИКІВ ПРИЄДНАЛИ:

I. Роговський, Mississauga, Канада 1

Щире спасибі всім за допомогу і пожертви.

**Редакція й адміністрація**

### П'ЯТЬ ТОМІВ ТВОРІВ МИКОЛІ ХВИЛЬОВОГО

I том: Друге видання, 437 сторін, ціна — 15.00 дол.

II том: Друге видання, 409 сторін, ціна — 15.00 дол.

III том: 505 сторін, ціна — 20.00 дол.

IV том: 662 сторін, ціна — 25.00 дол.

V том: 640 сторін, ціна — 25.00 дол. (Появиться в серпні 1985 р.).

Кожний том у твердій оправі. Вартість комплекту — 100.00 дол.

Хто разом з замовленням перешле належне — поштову оплату покриє Видавництво.

Замовляти у Видавництві:

**Smoloskyp, P. O. Box 561, Ellicott City, Md. 21043, USA.**

### АВСТРАЛІЙЦІ НАЙЩАСЛИВІШІ В СВІТІ?

Рут Вінговен з Роттердаму в Голландії, для своєї докторської праці на тему "Умови для щасливих" простудіював 245 різних праць, написаних в тридцять двох країнах за останні 60 років. Після своїх семирічних студій, він в своїй праці твердить таке:

1. Особи одружені почивають себе щасливіші, як не одружені.

2. Жінки — домашні господині, як рівно ж і ті, що присвятили себе кар'єрі — почивають себе так добре, як і чоловіки.

3. Мешканці індустриальних країн є щасливіші, як мешканці бідних країн чи країн малорозвинених.

4. Австралійці рахуються найщасливішими людьми в світі.

5. В Західній Європі одна особа на десять незадоволена собою чи своїм життям. В Індії 5 осіб з десяти є незадоволені собою, своїм оточенням, працею, життям і рахуються найненещасливішими людьми в світі.

### У ВИДАВНИЦТВІ "НОВІ ДНІ" МОЖНА КУПИТИ ТАКІ КНИЖКИ:

Іван Бережний, УКРАЇНСЬКА МОВА  
(початкова граматика ч. 1) \$3.50

Дмитро Кислиця, ГРАМАТИКА, ч. 1 5.00

Т. Шевченко, ВИБРАНІ ВІРШІ 2.00

Софія Гаевська, TREASURES OF THE CENTURIES (англійською мовою) 5.00

I. Багряний, СКЕЛЬКА 8.00

Dmytro Chub, THIS IS AUSTRALIA  
(англ. мовою) 3.50

Dmytro Chub, WEST OF MOSKOW  
(англ. мовою) 6.50

Дм. Чуб, В ЛІСАХ ПІД ВЯЗЬМОЮ 6.50